

Čís. prierešku	59579
Značka	B 1800
DI	885.4-2

Okresná knižnica
SP. NOVÁ VES

© Ivan Bukovčan, 1971

Právo hrať dáva iba Slovenské divadelné a literárne zastupiteľstvo, Bratislava, ul. Čs. armády 31, od ktorého sú divadlá a usporiadatelia divadelných predstavení povinní podľa vyhlášky Ministerstva kultúry č. 171 z 25. VI. 1954 vyžiadať si vopred súhlas na každé predstavenie. Nedovolené použitie chráneného diela je trestné.

kým kohút nezaspieva...

---

dráma

10/20/2007 10:00 AM 10/20/2007 10:00 AM
10/20/2007 10:00 AM 10/20/2007 10:00 AM

osoby

FANKA, gymnazistka (16)
ONDREJ, študent (20)
TEREZČÁK, bývalý horár (72)
BABJAKOVÁ, babica (57)
Dr. ŠUSTEK, zverolekár (45)
UHRÍK, holič (45)
TULÁK (30)
TOMKO, učiteľ (55)
PANI LEKÁRNIKOVÁ (45)
MARIKA MONDOKOVÁ, prostitútka (30)
FISCHL, obchodník s drevom (54)

Miesto deja: malé mesto, okupované cudzím vojskom.

Čas: istá novembrová noc 1944 po potlačení Povstania.

prvé dejstvo

Tma. Ticho.

Po chvíli štyri kovové údery. A potom ešte sedem temnejších: kdesi na veži odbíja siedma hodina. Priestor sa rozotmieva, pomaly a mihotavo, osvetlený iba jedinou sviečkou v sedemramennom svietniku. Z prítmnia neurčito vystúpi klenutá pivnica — vysoká a priestranná — plná čudných vecí, navrhovaných bez ladu a skladu. Puknuté benátske zrkadlo, prázdne vtáacie klietky, prázdne demižóny, v pozadí sudy; dva konské chomúty, malá zasklená knižnica, na zemi obrazy, zvinuté pokrovce, decimálka, zelený hráčsky stolík, náladová stojatá lampa, kufre, plyšový diván, súprava kožených fotelov, zaprášený jedálenský stôl, široká manželská posteľ v pozadí, drevený krucifix, plynová maska, parohy, vypchatí vtáci, muflónia hlava, starý gramofón a dámsky toaletný stolík a bohviečo ešte; môže tu byť skoro všetko, čo možno vyniesť zo zámožného meštianskeho domu: veci cenné i bezcenné, celkom nové i staré haraburdie.

• Z pivnice vedú strmé drevené schody, lomia sa a tratia v temnote pozadia. V traslavom svetle sviečky pôsobí bizarne zaprataná pivnica smutne a zaprášene. A trochu strašidelne. Kdesi hore sa zrazu škriplavo roztvoria dvere, nežne a krehko zaspieva neviditeľný zvonček nad nimi — taký, akým malomestskí obchodníci vítavali svojich zákazníkov — na schodoch kroky, neisté, tápavé, vŕzgavé... napokon do sporo osvetleného priestoru pivnice vstúpia chlapec a dievča.

prvý výstup

ONDREJ A FANKA

(*Chvilka bezradnosti v tmavom, skľučujúcom priestore.*)

FANKA (*nesmelo*). Je tu niekto...? (*Bojázливо sa rozhliada.*) Haló... Kto je tu...?

ONDREJ. Nie je tu nikto, čuš...!

FANKA. Tak prečo horí tá svieca...? Kto ju zapálil?

ONDREJ (*nervózne*). Neviem!

FANKA. Sme tu sami... (*Tenkým hlasom, zastierajúcim tieseň.*) Tešíš sa?

ONDREJ. No, ohromne...!

FANKA (*neisto opakuje*). Celkom sami... Iba ty a ja.

ONDREJ (*sucho*). A ešte ten vojak vonku. Asi dáva pozor, aby nás tu nikto nevyrušil!

FANKA (*zľahčujúco*). Čo si hneď taký splašený!

ONDREJ (*potlačí zlosť, mrzuto*). Možno ti ešte celkom nedošlo. Sme... **z a i s t e n í**! V akejsi pivnici. A bohvie prečo!

FANKA. V akejsi pivnici...? Toto je predsa petrášovský salón! (*Pozapaľuje postupne všetky sviečky na sedemramennom svietniku.*) Tu si sedávali... jedávali... Predstav si, každý deň jedli v salóne! (*Mykne plecom.*) My aj v nedeľu jeme v kuchyni.

(*Dievča vzápätí zaujme veľká, zvonovitá vtáčia klietka.*) Ktovie, čo sa stalo s Lorou... Bože, to bola krása! Celá žltá, oranžová... ohnivá ako slnce. (*Prstami brnká po mriežkach klietky.*) Mala som päť rokov, keď ma po prvý raz poslali do Petrášovie obchodu... A za dverami zrazu hrozný hlas... Lora! Skoro som odpadla... prvý papagáj v mojom živote! (*Podíde k chlapcovi, rozstrapatí mu vlasy.*) A druhý si ty...!

ONDREJ. Neblázni...! (*Trhne hlavou.*)
A neotravuj...!

FANKA (*snaží sa o nenútený tón*). Keď som bola malá, veľmi som sa bála aj mlynského kolesa — ale len keď sa krútilo!
A vieš, čoho som sa bála najviac...?

ONDREJ (*neprejaví záujem, apaticky mlčí*).

FANKA. Fotografa...! Pod tou svojou čiernou plachtou vyzeral ako... ako bez hlavy!

ONDREJ. Prestaň! (*Prudko.*) Naozaj myslíš, že nás sem strčili len tak — na paradu? Aby si tu mohla tárať...?!

FANKA (*zvrtnie sa proti nemu*). A vieš, prečo táram...? Lebo sa bojím! (*S odzbrojujúcou úprimnosťou.*) Áno, bojím sa... Ale nechcem, aby mi to bolo vidno na nose — ako tebe! Lenže ty mi v ničom nerozumieš, Ondrej!

ONDREJ (*zahanbí sa, hneď utešuje*). Neboj sa, Fanka... Čo nám môžu urobiť? Vô-

bec nič...! My sme predsa... tiež nič neurobili!

FANKA. Aj tak je to len tvoja vina. Ja som ešte chcela ostať v parku — ty si nechcel!

ONDREJ (*krotko*). Už bolo zima, asi bude snežiť...

FANKA. Zima...? (*Pohrdavo.*) Tebe! — — Mne... mne bolo horúco!

ONDREJ. Chcel som, aby si o siedmej bola doma.

FANKA. A teraz som tu! A mohli sme ešte sedieť na lavičke! (*Pred puknutým zrkadlom.*) Bože, aká som strapatá... (*Pričese sa, uhladí si sukňu.*) Aj to je len tvoja vina. Ty len človeka postrapatíš... rozhorúčiš... a potom... A potom nič!

ONDREJ. Preboha, už zasa začínaš...?

FANKA. Raz sa predsa vezmeme, či nie...? Keby si vedel, ako už počítam tie tvoje semestre! (*Už má nad chlapcom svoju malú ženskú moc — a svoj presný ženský projekt.*) Možno raz budeme mať takýto dom... takúto izbu, plnú krásnych vecí, možno aj záhradu... Takú na úbočí, aby sa tam v zime dalo sánkovať!

ONDREJ. No dobre, Fanka... (*Odzborený jej snom.*) Dobre, Františka strapatá... Možno sa nám všetko splní... alebo aspoň niečo... Ale až potom, po vojne...!

FANKA (*posmešne*). Až... až... až! A čo, ak sa tá vojna...

ONDREJ. Psšt . . . ! Nekrič!

FANKA. Nekričím. (*Kričí.*) Čo mám robiť dovtedy . . . kým sa tá vaša sprostá vojna skončí . . . ?

ONDREJ (*mrzuto*). Čo by si robila — daj sa vypchať! Alebo čakaj ako iní!

FANKA. No, prosím — tak budem čakať! (*Sadne si, skríži ruky cez prsia, urazená zmeravie v protestnom mlčaní.*)

ONDREJ. Ach, keby si tak vydržala aspoň minútu . . . ! (*Dievča chvíľu vydrží, no vzápätí strhne plynovú masku, zavesenú na klinci, nasadí si ju na tvár. A ďalej trucuje.*) Čo to robíš . . . ? Nerob zo seba maškaru! (*Priskočí a strhne jej plynovú masku z tváre.*)

FANKA. Nikdy mi nič nedovolíš! (*Vzdor-ne.*) A zaobchodíš so mnou ako s malým deckom . . . a . . . a . . . (*Zmlkne, zahľadí sa do temného kúta v pozadí, akoby čím-si fascinovaná. A zrazu vyhrkne.*) Ty . . . Poďme si ľahnúť do tej postele, Ondrej . . . !

ONDREJ. Teraz . . . ? A tu . . . ? (*Vzdychne si, poklepe sa po čele.*) Čo sa ti dnes robí, prosím ťa . . . ?

FANKA. Tak počúvaj. (*Pomaly k nemu.*) Prečo sa ma bojíš? Prečo sa bojíš . . . ženy? (*To slovo jej podivne zaskočí v hrdele.*) Prečo ma vlastne nechceš . . .

ONDREJ (*posmešne doplní*). . . pomilovať? (*Nazlostí sa.*) A či ťa nemilujem, prosím ťa!

FANKA. Postrapatiť ... rozhorúčiť ... ! To je nič!

ONDREJ. Ideš mi na nervy! Veď si ešte ... pod zákonom!

FANKA. To je moja vec!

ONDREJ. Ale aj moja. (*Zrazu sa usmeje, zmierlivo.*) Všetko má svoj čas, Františka strapatá ... (*Rozkolíše jej ruku ako dec-ku.*) Strapatá ... pochabá ... nedozretá ... zelená ...

FANKA. No dovoľ ... ! Nedozretá ... ? (*Mimovoľne vypne hrud.*) Čo si — slepý ... ? A na Vianoce budem mať šesťnásť!

ONDREJ (*pokojne, s prevahou*). A načo sú potom snubné prstene ... a biely závoj ... a vôbec, svadobná cesta ... svadobná noc ... Ty nechceš závoj, Fanka?

FANKA (*podľahne očareniu, spokojnie*). Áno, chcem ... Chcem biely závoj ... priesvitný a dlhý ... aj zelenú myrtu chcem ... (*Zháči sa v akomsi náhlom neblahom tušení, strachu.*) A čo, keď z toho nikdy nič nebude ... ? Prečo nás sem zavreli? Kedy nás pustia z tejto pivnice ... ? !

ONDREJ (*bezmocne*). Neviem prečo ... A neviem kedy ...

FANKA (*ticho*). Bojím sa, Ondrík ... Chcem sa k tebe pritúliť ... (*Ťahá ho za ruku do kúta k posteli.*) Poď, aspoň na minútku, prosím ťa ... Ešte som v živote neležala pri chlapcovi ... Len na minútku — minútočku, a už ti dám pokoj!

ONDREJ (*neochotne sa podvolí*). Ale len v kabátoch. A len na minútku . . . !

(*Držiac sa za ruky, pomaly idú k posteli. Počínanie dievčaťa je čisté, spontánne — to sa iba dieťa v nej bojí tejto pivnice. Fanka zrazu zdesene vykrikuje: z veľkého, odvráteného fotela za posteľou sa pomaly dvíha tmavá mužská postava.*)

Ďruhý výstup

STAREC, ONDREJ A FANKA

(*Do svetla pokročí zhrbený Starec.*)

ONDREJ. Terezčák!

FANKA. To ste vy . . . ? !

STAREC (*zahučí*). P á n Terezčák . . . pán študent!

ONDREJ. Čo tu robíte . . . (*Neochotne.*) Pán Terezčák?

FANKA. A prečo ste sa neozvali . . . ? !

STAREC (*zachrchle, chrapľavo*). Myslel som, že odídete . . . Že ste tu iba náhodou . . .

FANKA (*pohŕdavo*). Počúval . . . ! Špehoval!

ONDREJ. Počkaj! (*Starcovi.*) Nie sme tu náhodou. Pred parkom nás chytili. (*Napäto.*) Aj vás . . . ?

STAREC. Mňa pred cintorínom.

ONDREJ. Kedy . . . ? Po siedmej?

STAREC. *(nedôverčivo)*. A prečo . . . ? Čo vás do toho?

FANKA. Nestaraj sa oňho! Čo sa vypytuješ . . . ? !

ONDREJ *(Starcovi)*. Nečítali ste vyhlášku? Po siedmej sa nesmie chodiť po meste!

STAREC. Bol som v cintoríne . . . nedbám o čas . . . *(S trpkým úškrnom.)* A nepoznám taký zákaz, že si človek nesmie uctiť hroby! *(Hore v temnote zrazu zaspieva zvonček, potom hrmot, buchot . . . akýsi rázny ženský hlas rozčúlene protestuje: „Majte boha pri sebe! Čo to s nami robíte . . . !“ Búchanie na dvere, potom neviditeľné, vŕzgajúce kroky po schodoch. Tí traja v pivnici napäto hľadia do tmy nad hlavou.)*

tretí výstup

BABICA, DR. ŠUSTEK, TULÁK
A PREDOSLÍ

(Zjaví sa staršia, rozčúlená žena, za ňou trochu napitý doktor. Ten tretí znehybnie v prítmí schodov.)

BABICA. Ja vášho andela . . . ! No len povážte . . . idem od samodruhej ženy a tí švábi ma zrazu schmatnú priamo na ulici a . . . *(Zahrozí dohora.)* Ja to tak nechám . . . ! Poviem pánu farárovi . . . aj

za samotným komandantom pôjdem...
a čo mu poviem, to si veru... (*Zalapá
dych.*)

ONDREJ. A viete, čo vám povie on? Že sa
po siedmej hodine v meste...

BABICA. No čo... čo...? (*Rozhorčene.*)

Po siedmej že sa nesmú deti rodiť...?
Tak sa potom vyľahol z divých vajec —
a nie z materinho lona...! U nás sa deti,
chvalabohu, rodia ešte normálne a nie
na komando ako u nich...! (*Odfúkne si,
rapoce ďalej.*) A vraj už vymysleli aj
umelé deti...! Vraj len také fľaš-
tičky... injekcie... šup, šup... a hneď
je plno nových vojakov!

ŠUSTEK. Šup... šup...? (*Začká.*) Chce-
te povedať, že oni...

BABICA (*zľakne sa, chytro zavráva*). Nič
nechcem povedať! Len si myslím, že tie
normálne decká — tie od chlapa a od
boha — no, že oveľa viacej vydržia ako
umelé. (*Na Fanku s Ondrejom.*) Aha —
aj týmto dvom som pomohla na svet...
polovičke mesta som zaviazala pupočnú
šnúru! Pravdaže, okrem takých ako tu-
to... (*pohrdavo sa zmraští*)... starý Te-
rezčák!

STAREC. Ako pán Terezčák, pani Bab-
jaková!

BABICA. Zaspievalo vtáča na kosodrevi-
ne...! (*Jedovito.*) Nebola to... tá vaša
pesnička, Terezčák?

STAREC. Raz si ju ešte zaspievam . . . !
(*Temne.*) Ale vy pri nej budete plakať!
(*Mlčky, nenávisťne hľadia na seba. Tá vzájomná zloba je priam hmatateľná. V pivnici sa rozhostí trápne ticho.*)

ŠUSTEK. Prepáčte . . . Vy ste teda — pôrodná baba?

BABICA (*odvráti sa od Starca, dôstojne, se-bavedome*). Odborná pôrodná asistentka, prosím.

ŠUSTEK. A ak som dobre rozumel, tak vás chytili . . . Pri výkone povolania?

BABICA (*v strehu*). Čo vás to tak zaujíma, pán môj . . . ?

ŠUSTEK. To je teda svinstvo . . . ! (*Začká.*) Pardon. My sme totiž . . . tak trochu kolegovia. (*Obradne.*) Doktor Šustek, zverolekár. Musíme protestovať . . . !

BABICA. Babjaková, teší ma. (*Podávanie rúk.*) Meno poznám z počutia . . . No v našom meste som vás ešte . . .

ŠUSTEK. Bol som u švagra na zabíjačke . . . Ferdiš Gavora, zaiste poznáte. (*Začká.*) Pardon. Taký pech . . . ! Trochu sme si popili . . . pohovorili, potom utekám na vlak, a tu ma . . .

ONDREJ. Na ten sedem desať?

ŠUSTEK. Sedem desať. Zadržali ma tesne pred stanicou! Pech . . . ! Aj výslužku mi zobrali . . . klobásky, jaterničky, krvavničky . . . ajaj, také niečo sa dnes tak ľahko nezoženie . . . ! (*Pobúrene.*) A teraz mi

to žerú Nemci . . . ! Treba protestovať, pani Babjaková, protestovať . . . ! (Od rozčúlenia sa hlasito rozočká.) Pardon, pardon . . . !

TULÁK (zavrčí). Zapchajte si nos, človeče . . . ! Alebo si ho strčte niekam!

(Všetci sa udivene zahľadia ku schodom. Akoby si až teraz uvedomili toho mladého, zarasteného chlapíka s prilepenou cigaretou v ústach. Má krátky ošúchaný kabát, starý šedivý sveter, špinavé bagenče; vyzerá ustato, zanedbane, pôsobí dojmom tuláka.)

SUSTEK. No dovoľte . . . ! (Odmerane.) Čo tu na mňa . . . Ja vás nepoznám, človeče!

BABICA (skúmaný pohľad). Ani vy nebudete z mesta . . .

TULÁK. Ja?

BABICA. Áno.

TULÁK. Nie.

BABICA (zvedavo). Tak skade . . . ? Ktože ste vy . . . ?

TULÁK (mlčí, pomaly vyfúkne dym). Nikto. (Babica chce čosi odvrknúť, no už nestihne: hore dupot, krik . . . roztancovaný zvonček . . . kohosi surovo vsotia za dvere a on kope, búcha, kričí: „Otvorte . . . ! Otvárajte . . . ! To je omyl! Mňa pozná aj pán Severínyi . . .“ Vzápätí tupý úder pažbou . . . a čiesi telo letí schodmi do pivnice.)

štvrtý výstup

UHRÍK A PREDOSLÍ

(Zhodený človek bezmocne znehybnie na zemi.)

BABICA. Panebože, Uhrík...! *(Priskočí, pomáha mu na nohy.)* Samko... Celý si...?

UHRÍK *(otrasený mrmle)*. To... to predsa... A... a práve mne? Pán Severínyi predsa... To, prosím, nedovolí, nedovolí...! *(S námahou dokrivká ku kreslu.)* V tomto meste každý vie, kto je to pán Severínyi...! Au, to bolí...!

ŠUSTEK. Ukážte tú nohu. *(Skloní sa k nemu, ohmatáva, Uhrík syčí od bolesti.)* Asi vytknutý členok... možno naštiepená kosť. S tým musíte na röntgen!

UHRÍK *(poteší sa)*. Na röntgen...?

BABICA. Dovoľia, pán doktor...? *(Zdvorilo ho odsunie.)* Samko, vyzuj sa. *(Pokým Uhrík vyzúva pravú topánku, Šustekovi.)* Ešte dobre, že nezletel na ruky! Samuel Uhrík — to je totiž najlepší frizér v meste!

[UHRÍK *(potešený pochvalou, ožíva, Šustekovi)*. Stáli zákazníci z najlepších domov, prosím... Taký pán Severínyi, napríklad...]

(Babica pokľakne, skúma poranený členok.)

(*Usmievajúc sa cez bolesť, všetkým.*) Rozvalí sa mi v kresielku . . . zažmúri oči . . . ja mu pustím britvu po tvári . . . a on si len tak pradie, ako kocúr . . . a chváli ma . . . Uhrík, ty lotor, to nie je britva . . . to je vetrík . . . anjelské krídlo . . .

BABICA (*pevne schytí nohu*). Pozor, drž sa . . .

UHRÍK (*blažene opakuje*). Anjelské krídlo, prosím . . . ! Och, pán Severínyi, to je kapacita . . . jemná duša, básnické črievko . . . a pozná sa aj s ministrami! Au . . . ! (*Zjačí od bolesti.*)

BABICA (*vstáva*). Už je na mieste. Urob zopár krokov!

UHRÍK (*poslúchne, opatrne našlapuje a mrmle*). Nie . . . nie . . . on ma v tejto diere nenechá . . . ! (*Prekvapený zastane.*) Veď už môžem chodiť!

BABICA. To si myslím! (*Prakticky.*) Urobiš mi za to jednu trvalú onduláciu — a sme kvit.

UHRÍK. No dobre, ale . . . (*Zrazu sa cíti poškodený.*) Ja som mohol ísť na röntgen! A museli by ma pustili stadeto . . . ! (*Vtom známy zvonček, zvuk dverí, zdesený ženský hlas z temnoty: „Povedzte im niečo, preboha!“ A rozvážny mužský hlas v pokojnej odpovedi: „Všetko sa vysvetlí, milostivá pani, neráňte sa, prosím, znepokojovať.“ Potom opatrné kroky, nepríjemné vŕzganie starých schodov.*)

piaty výstup

PANI, TOMKO A PREDOSLÍ

(Do svetla vstúpi odkvitajúca žena stredných rokov v líščej bunde. A menší, starší chlap, okuliare, tmavý staromódny zimný kabát.)

BABICA. Ruky bozkávam, milosťpani!

FANKA. Dobrý večer, pán učiteľ!

TOMKO *(všetkým)*. Dobrý večer vám . . .
dobrý večer! *(Pred Šustekom sa zarazí.)*
A čo vy tu, pán doktor . . . ?

ŠUSTEK. Dobrý večer. Rodinná návšteva.
(Bezmocné gesto.) Pech . . . !

TOMKO *(všetkým, povzbudivo)*. Nuž čo . . .
kúštik si tu posedíme — a druhý raz lep-
ší pozor na hodinky!

ONDREJ *(mimochodom)*. Aj . . . na okulia-
re, pán učiteľ.

TOMKO. Aké okuliare?

ONDREJ. Vaše. Sú rozbité . . . *(Napäto.)*
Stalo sa vám niečo, pán učiteľ?

TOMKO *(sníme okuliare)*. Ach, ozaj . . . *(Vi-
diteľne závaž.)* Jedno sklo mi asi puk-
lo . . . ani som si nevšimol.

ONDREJ. Spadli vám?

TOMKO. Vonku je taká tma . . . *(Nie veľmi
presvedčivo.)* Áno, spadli, potkol som sa.

BABICA *(netrpezlivo)*. Pán učiteľ — čo sa
to robí . . . ? Povedzte . . . prečo nás za-
vrelí . . . ? !

TOMKO (*už zasa pokojne, s istotou*). Dnes večer pravdepodobne urobili takú... prísnejšiu kontrolu. Ako občania dodržia zákaz vychádzať po siedmej hodine. (*Presviedča aj sám seba.*) To je, myslím, všetko, netreba sa znepokojovať. Keby išlo o vážnu vec, tak nás zavrú do sédrie — a nie sem!

UHRÍK (*pripomenie*). Ráčili ste zabudnúť, že aj za povstania zatvárali práve sem, do tejto pivnice. Tu sedeli naši domáci Nemci... potom gardisti a kolaboranti...

ONDREJ. A teraz tu sedíme my.

PANI. Ale prečo... prečo...?! (*Nervózne.*) Čakala som na hovor s manželom... nakoniec mi povedali, že spojenie je prerušené, a keď som vyšla z pošty, tak ma...

TOMKO (*zdvorilo preruší*). Milostivá pani, za toto nedorozumenie sa vám musia Nemci ospravedlniť!

TULÁK. Celkom iste. Donesú vám ruže a s plačom odprosia.

PANI (*po chvíli mrazivo*). Nepamätám sa, že by som sa vás bola na niečo spýtala.

TOMKO (*spozornie*). Toho človeka vôbec... (*Babici.*) Kto je to?

BABICA. Pán Nikto, pán učiteľ...! (*Polohlasom zabrble.*) Taký tulák akýsi... (*Zvedavo Panej.*) Tak pán lekárnik sa ešte neozval...?

PANI. Už dva mesiace... Dva mesiace ne-

viem nič o manželovi . . . (Zrazu podráždene.) Prečo nezhasíte tie sviečky . . . ? ! Tu niekde je vypínač, Petrášovci mali aj tu svetlo.

FANKA (*v zapratanej pivnici začne hľadať vypínač*).

PANI (*Tomkovi*). Chudáci . . . Hore päť prázdnych izieb — a tu, v pivnici im teraz plesnivie všetko . . .

BABICA. Ozaj, a kedy bude tá dražba, milostpani?

PANI. Mňa sa pýtate . . . ? (*Upäto*.) Nikdy nekupujem staré veci. A už vôbec nie konfiškáty!

(*Fanka objaví vypínač, matné pivničné svetlo osvieti zaprášené bohatstvo petrášovského domu, pivnica dostáva novú tvár: menej strašidelnú, prozaickú tvár provizórneho skladiska. Ondrej zaháša sviečky*.)

FANKA. Pozri, aké sú krásne . . .

(*Ukazuje mu secesné hodiny, pričom mimovoľne spustí hrací mechanizmus. Pivnicou zaznie krehká melódia: Tichá noc, svätá noc . . . Starec očareno počúva zvonkohru*.)

BABICA (*snorí po pivnici, šacuje veci, znalecky ohmatkáva to i ono*). Tá dražba . . . (*Uhríkovi*.) Počula som, že bude ešte do Vianoc . . .

UHRÍK. Nuž, to by nebolo zle . . . (*Zaloví v zásuvke kartárskeho stolíka*.) Aha, ešte aj karty tu zostali . . . ani to už nestihli

odniesť... Ej, tento stolík by vedel rozprávať...! Preferans... mariáš... tarocky! A po polnoci očko... ramšľa... ferblička...!

BABICA. Taký perzský pokrovček... (*Dychtivo.*) Dozaista ani nebude drahý...! Na takej dražbe predsa... (*Sentimentálna zvonkohra hodín ešte stále ticho znie.*)

(*Pre seba.*) Dala by si ho pred posteľ... chránila ako oko v hlave... (*Neodolá, žiadostivo rozvinie pokrovec po zemi.*)

UHRÍK (*pohladká zelené súkno kartárskeho stolíka*). So starým Petrášom každý vykrvácal... každý pustil srst' — iba pán Severínyi nie! Rád riskuje — ale nehazarduje... nikdy a v ničom...! Pán Petráš, no... (*Pohráva sa s kartami.*) Dlhodlho nič... a zrazu... za povstania hodí všetko na jednu kartu...! Na tú novú republiku...

BABICA (*zhodí kapce a v čiernych pančuchách nábožne vstúpi na pokrovec.*) Ľudia boží... to je vám pasia... Mäkkô ako rajská záhrada...!

UHRÍK (*medituje nad kartami*). A kdeže je...? Vo hviezdach, prosím...! Pán Petráš, aj tá nová republika... Nemci sa vrátili — a rozbili mu bank! (*Udrie dlaňou po zelenom súkne.*)

BABICA (*ešte nespelo drobčí na malom pôdoryse perzského pokrovčeka, oči jej pahltné sviať.*)

(*Zvonkohra dohrá. A zrazu je podivné ticho.*)

TOMKO (*Uhríkovi*). Petrášovci sa raz vrátia. (*Babici dôrazne.*) A budú si pýtať svoje!

BABICA. Ja som ich nevyhnala, pán učiteľ! (*Namrzené sa obúva.*) A to už ako viete . . . že sa vrátia?

TOMKO. Vojna sa ešte neskončila, pani Babjaková!

BABICA (*urazená mrmle*). Nikomu nič neberiem . . . a zadarmo nič nechcem! Iba za svoje, pán učiteľ, za svoje . . . !

STAREC (*zádrapčivo*). Za svoje p o c t i v o zarobené grošíky . . . !

BABICA (*zúrivo*). Že ma tak tresceš, panebože . . . ! Ešte aj s takýmto chlapom musím tu dýchať jeden . . .

TOMKO. Tak dosť! Na vaše hnevy tu niet miesta . . . ! (*Ostro, znechutene.*) Dražba . . . škriepky . . . Ľudia, a či nemáme inakšie starosti . . . ?

ŠUSTEK (*rozbehne sa na schody, rozhliada sa*). Nie je tu ešte jeden východ . . . ?
Čo, keby sme . . .

UHRÍK. Nič tu nie je, pán doktor! A dolu z tých schodov — ja som z nich už letel . . . !

ŠUSTEK. Máme vážne dôvody vrátiť sa domov! (*Rozčúlene schádza zo schodov.*) Ja tu nemienim trčať . . . ! Dokedy — a prečo, dočerta . . . ? !

TOMKO (*rázne*). Len nijaké nerozvážnosti, prosím! Nesmieme sa dopustiť ničoho, čo vyvolá dojem, že nemáme čisté svedomie!

TULÁK. A ... vy ručíte za všetkých?

TOMKO (*dôrazne*). Za všetkých, ktorých poznám ... ! (*Ostatným.*) Maximálne môžeme dostať nejakú pokutu. Každý, koho chytili po siedmej!

STAREC (*zahučí*). Ja nijakú pokutu platíť nebudem!

BABICA (*neodpustí si*). No, vám asi zaplatia Nemci!

STAREC (*ignoruje útok, Tomkovi*). Mňa chytili pred siedmou, pán učiteľ.

ŠUSTEK (*zmäteno*). Pred siedmou ... ? Čo tým chce povedať ... ?

ONDREJ. Nechápete ... ? Že tu nie sme všetci ... pre tú istú príčinu ... A možno vôbec nie pre tú siedmu hodinu! (*Ticho.*)

STAREC (*zamrmle pre seba*). Bol som na cintoríne. Pred siedmou ... či po siedmej ... mne je to jedno ...

BABICA. Pravdaže — Terezčákovi je to jedno ... ! (*Nenávistne.*) Takí ako on sa ničoho nemusia báť ... !

STAREC (*trpko*). Bože môj, koľko špiny ... koľko zloby ... (*Zrazu ho zaleje žlč.*) Tak prečo aj mňa strčili do tejto diery ... ? Spolu s vami ... ? Čo tu rapoceš, baba jedna ... ? Čo to máš v hlave ... samú slamu ... ?

BABICA (*bez seba*). Ty... ty starý podliak! Ty lotor plesnivý...! (*Vrieska a ženie sa naňho.*) Ty ancikrist... je fa... ja fa...

TOMKO (*skríkne*). Ľudia, rozum tráťte...?! Preboha, spamätajte sa! Nestrácajte hlavu, nerobte tu... (*Autoritatívne.*) Hovorím, všetko sa vysvetlí, všetko bude zasa...

ONDREJ (*preruší*). Koho to chcete klamať, pán učiteľ? A prečo?

TOMKO. Klamať...? (*Ostro.*) Ondrej, to si nedovoľuj, to si od teba...

ONDREJ (*nedá mu dopovedať*). Odpusťte... tie vaše okuliare nespadli. Nespadli — samy od seba!

TOMKO. Vravím ti... (*Razom zneistie.*) Potkol som sa... Vonku je taká...

ONDREJ. Áno, taká tma. Aj kabát máte dotrhaný... dve gombičky preč... Všetko — samo od seba...?

TOMKO (*bezradne*). Mlč, Ondrej, mlč...!

ONDREJ. Čo sa vám stalo... v tej tme, pán učiteľ? (*Neúprosne.*) A prečo sa stále držíte za uchom...?

TOMKO. To nič... Mám tam iba takú...

ONDREJ. Máte tam krv! (*V napätí.*) Od čoho, pán učiteľ...?

(*Tu zaznie zvonček, zvuk dverí... a z temnôt ženský smiech. Podivný, bezmocný smiech. Taký, čo nemá ďaleko od plaču. Tí v pivnici meravo hľadajú dohora. Všetci, okrem Tuláka.*)

šiesty výstup

MARIKA A PREDOSLÍ

(Mladá žena, oblečená lacno, ale dosť nápadne, zastane v polovici schodov.)

MARIKA *(v údive)*. Bože, koľko ľudí... *(Šibenične.)* To sa vie — Marika nikde nesmie chybať! *(Zdvorilo.)* V každom prípade — dobrý večer, panie a páni!

(Nikto neodpovedá. Marika zide zo schodov, jasným hlasom.) Dobrý večer!

(Zasa nič.)

(Placho.) Naozaj mi nikto neodpovie...?

(Ticho.)

FANKA *(zrazu)*. Dobrý večer, Marika!

MARIKA. Ďakujem, Františka. *(Ironicky.)*

Pán Uhrík — a vy ma už nepoznáte...?

UHRÍK *(neochotne)*. Dobrý večer, slečna.

MARIKA. No preto! *(Podíde k Panej.)* Ó, pani lekárniková... Ruky bozkávam, ako sa máte...?

PANI *(mrzivo)*. Budem veľmi rada, ak si ma nebudete všímať.

MARIKA. Prečo...? *(Vľúdne.)* Máte niečo... proti mne?

PANI. Nie, nič. *(Dôstojne.)* So ženami vášho druhu nemám nič spoločné.

MARIKA *(jemne, so šarmom)*. Všetky ženy majú predsa niečo spoločné, milostpani!

PANI *(trpí)*. To je hrozné, pán učiteľ, hroz-

né...! Ešte aj toto... takáto ženská...!

TOMKO. Slečna Mondoková! (*Prísne, dôrazne.*) Nie ste tu sama... a nie sú tu iba dospelí! A myslím, že vaše názory...

MARIKA (*krotko preruší*). Už budem dobrá, pán učiteľ. Idem do kúta. A tam budem kľačať. (*Srdečne.*) Veď som sa u vás čosi nakľačala!

TOMKO. Žiaľ, veľmi to nepomohlo... (*Pokrčí plec, akoby sa ospravedlňoval.*) Milostivá pani, ani učiteľovi sa každá práca nevydarí!

MARIKA. Ale, pán učiteľ. (*Dobrácky.*) Prečo nie...? Naučili ste ma čítať, písať... a kreslila som veľmi pekne, nepamätáte sa? (*Nechváli sa, iba sa prostoducho bráni.*) Dobre varím, chodím do kurzov šitia... A... a učím sa aj po nemecky, pán učiteľ! „Ich bin... du bist... er ist...“ To sa dnes ľahko učí! Aj dnes večer som sa naučila zopár slov... (*Sústredí sa, pomaly artikuluje.*) Er... er ist... tot...

→ ONDREJ. Dnes večer...?

→ MARIKA. Er ist tot. (*Dôležito.*) To značí... on je mŕtvy!
(*Ticho.*)

→ ONDREJ (*napäto vydýchne*). Kto...?

→ MARIKA. No predsa ten vojak!

→ ŠUSTEK. Preboha... aký vojak?

→ MARIKA. Vy ste dobrý! Akí sú tu vojaci...? No predsa tí cudzí... pískali, be-

hali po meste ... a volali ... (*Rozhadzuje rukami.*) Er ist tot ... er ist tot ... ! Presne tak. (*Zháči sa.*) Akože ... vy nevieť, čo sa stalo pred Fischlovým domom?

→ UHRÍK. Pred domom pána Fischla ... ?

→ MARIKA. Ten vojak tam strážil ... ešte poobede som ho videla, keď som išla do kaviarne. Bola mu zima ... aj sa obrátil za mnou, usmial sa ... (*Pauza.*) No a večer už bol prepichnutý!

→ BABICA. Prepichnutý ... ?

MARIKA. Loveckým nožom!

(*Hrobové ticho.*)

→ TULÁK (*zastretým hlasom*). Ten vojak ... Zomrel?

→ MARIKA. To si myslím! A strašne ... strašne kričal ... ! Vraj mu prepichli obličky ... !

TULÁK. Čo to táraš ... čo táraš ... (*Schytí ju, trasie.*) Kriste, ty nevieš čo hovoríš ... !

MARIKA. Pustiť! (*Vytrhne sa.*) A netykať ... ! Husi sme spolu nepásli! (*Všetkým.*) Hovorím, iba čo som počula ... ! Aj tuto, milosťpani, mi to môže dosvedčiť!

PANI (*zabľaboce*). Jja ... Ččo ... ja?

MARIKA. Lekáreň je predsa pri Fischlovom dome. Museli ste počuť, ako ten vojak kričal!

PANI (*v strachu*). Ja nič neviem! Ja som bola na pošte ... !

MARIKA. Tak pán učiteľ, on býva naproti.
(*Tomkovi.*) Počuli ste, keď kričal?

TOMKO (*zaváha*). Nie. Nepočul som nič.

ONDREJ (*prudko*). Pán učiteľ — celý večer dačo tajíte! Aspoň teraz povedzte pravdu!

TOMKO (*zaskočený bezmocne mlčí*).

FANKA. Ondrej, čo to vymýšľaš...?!

ONDREJ. Ty čuš! Tak to poviem sám!
(*Tomkovi.*) Počuli ste kričať vojaka... vybehli ste z domu... možno pod bránu... možno až na ulicu... a tam vás chytili! (*Pauza.*) A potom... potom vás bili, pán učiteľ! Tá krv a vaše okuliare...

TOMKO. Prečo by to robili...? Veď ja som toho vojaka... (*Podriekne sa, zmlkne.*)

ONDREJ. Pretože ste sa bránili, vysvetľovali a...

TOMKO (*vyvedený z rovnováhy*). Nič som nevysvetľoval...! Nevieť po nemecky!

ONDREJ (*neúprosne*). Pán učiteľ — bolo to tak...?

TOMKO (*mlčí*).

ONDREJ. Mlčaním už nikomu nepomôžete! Musíme vedieť, na čom sme...! Čím skôr, tým lepšie! (*Uprene pozoruje učiteľa.*) Bolo to tak...?

ŠUSTEK (*nervózne*). Nemáte cigaretu...?

TULÁK. Mám. Ale pre seba.

ŠUSTEK. Dajte aspoň šluka, človeče!

(*Tulák mu neochotne vyhovie. Všetci napäto hľadajú na mlčiaceho učiteľa.*)

TOMKO (*rezignuje*). Tento... netrpezlivý mladý človek chce vedieť pravdu. Mladí ľudia vždy chcú vedieť pravdu... (*Ticho.*) Áno, bolo to tak.

TULÁK (*zlostne*). A to hovoríte až teraz...?!

TOMKO. Nechcel som... predbiehať udalosti. (*Rozvážne, presvedčavo, v snahe zabrániť panike.*) No ani teraz nevidím nijakú príčinu znepokojovať sa. Pravdepodobne nás budú iba trochu vypočúvať, či o tejto... poľutovaniahodnej udalosti náhodou niečo nevieme. A to bude asi všetko...

PANI. Vypočúvať...?

UHRÍK (*zhrozený*). To značí... biť?

ŠUSTEK (*Tulákovi*). Ešte...! (*Chce ďalší šluk, vzrušene.*) Vypočúvať... vypočúvať...! Ale jedine tých, čo bývajú blízko toho domu...! Ako sa vraví — na tvári miesta!

PANI. No dovoľte...! (*Rozčúlene.*) Áno, bývam na námestí... ale na pošte mi dosvedčia, že som tri hodiny čakala na spojenie!

BABICA. A ja som bola pri samodruhej žene. Ja mám svedka, pán učiteľ!

FANKA. My sme boli v parku. Aj my si to dosvedčíme, Ondrík!

UHRÍK (*kategoricky*). Neprichádzam do

úvahy pre nijaké vyšetrovanie. Bývam, prosím, za mestom, až pod Kalváriou!

ŠUSTEK. A čo mám povedať ja...? (*Výkrik.*) Ja tu predsa vôbec nebývam...!

UHRÍK. Dnes večer ste boli v meste, pán doktor.

ŠUSTEK. Na zabíjačke! Švagor... moja sestra... celá rodina... ešte aj mäsiar... slúžka — všetci mi to dosvedčia...! (*Tulákovi.*) Šluka...!

TULÁK. Už nedám. Nevieť, dokedy tu budem trčať... (*Zastretým hlasom, zatrpknuto.*) Každý má svedka... a býva kdesi ďaleko... Každý sa ťahá ďalej od krvavej veci... (*Zrazu Marike.*) A ty...? Aj ty bývaš ďaleko?

MARIKA. Až tam, kde sa psi vyzúvajú! (*Ostro.*) Čo vás do toho?!

TULÁK (*ticho*). Možno ťa raz navštívim...

MARIKA (*hrdo*). Ďakujem, nebudem doma!

TULÁK (*ešte tichšie*). Nikto z nás už možno... nebude doma...

UHRÍK. Prečo nie...? (*Zmorený strachom, v neblahej predtuche.*) Prečo by sme neboli...?!

TULÁK (*zaváha*). Spočítali ste, koľko nás je...?

TOMKO (*okamžite*). Mlčte, človeče...!

→ TULÁK. Je nás desať...!

UČITEĽ (*Ondrejovi*). No povedz, Ondrík... obyčajná náhoda, nič inšie...!

ONDREJ. Myslím, že áno... (*Sám chce tomu veriť.*) Istotne nás bude ešte viac...

→TULÁK. To nie je náhoda. To je taký starý zvyk. (*Tomkovi.*) A vy to dobre viete, nie sme deti, pán učiteľ!

TOMKO (*takmer prosebne*). Sú tu aj deti! Mlčte, prosím...!

→PANI. Preboha... aký zvyk?

→TULÁK. Jeden k desiatim.

BABICA. Jeden... k čomu...?

→TULÁK (*zavrčí*). Za jedného cudzieho — desať našich. (*Ticho.*)

FANKA. Desať našich...? (*Pochopí, zdesí sa.*) Ondrík... je to pravda...?!

ONDREJ. Mýlite sa...! (*Zúrivo Tulákovi.*) Zle ste počítali...! (*Rýchle, nervózne gestá.*) Jeden... dva... tri... štyri... päť... šesť... sedem... osem... deväť...! (*Dôrazne.*) Je nás deväť — nie desať!

TULÁK. Desať!

ONDREJ. Deväť... Deväť...!!!

TULÁK. Dievča nemôžeš vynechať.

ONDREJ (*ostro*). Prečo nie...?

TULÁK (*zaváha, mierne*). Lebo je tu.

ONDREJ. Ju nesmiete počítať...! (*Kričí.*) Nikomu nedovolím! Ešte nemá šestnásť...! Je to len dieťa!

TULÁK (*mrzuto*). Na mňa nekrič... Povedz to im... keď prídu!

PANI. Ja... ja nerozumiem... (*Ustrašene Tulákovi.*) Za jedného desať... desať

našich? Ale načo... načo — za akým účelom?!

TULÁK. No, len tak, doboha! Na parádu, milostpani...! (*V bezmocnej zlosti.*) Taká malá okupačná násobilka... jedenkrát desať!

(*Zvuk dverí. A pieseň zvončeka nad nimi.*)

ONDREJ (*Tomkovi*). Mali ste pravdu! Ešte niekto...! (*S nesmiernou úľavou zašepce.*) Františka strapatá... už nie si desiata...!

(*Ludia v pivnici takmer nedýchajú, napäto hľadia hore do tmy. Tam, pri dverách, tentoraz nepočuť nič, nijaké slovo. Dvere sa zavrú, potom opatrné, osamelé kroky po vŕzgajúcich schodoch, tie kroky sú nekonečné.*)

siedmy výstup

FISCHL A PREDOSLÍ

(*Do svetla konečne vkročí starší človek, akoby v smútku; čierny kabát, čierny klobúk, plstené čierne topánky, tmavé rukavice; ten klobúk takmer nikdy nesníma z hlavy.*)

PANI (*užasnuto*). Pán Fischl... vy?

FISCHL. Dobrý večer, pán učiteľ. (*Podáva ruky.*) Ruky bozkávam, milostivá pani.

(*Srdečne Starcovi.*) Dobrý večer, pán Tere-
rezčák!

ŠUSTEK. Preboha — nemáte cigaretu?

FISCHL (*zdvorilo*). Pre vás, pán doktor,
vždycky. (*Vytiahne tabatierku.*) Aj vy ste
mali . . . ten pech?

ŠUSTEK. Už som sa ponáhlal na stanicu
a vtedy ma . . . (*Nervózne berie cigaretu.*)
Môžem ešte jednu . . . ?

FISCHL. Nech sa páči, koľko chcete.

ONDREJ (*napäto*). A vás . . . vás chytili až
teraz?

FISCHL. Mňa . . . ? Totiž . . . (*Pauza.*) Mňa
sem poslali.

ONDREJ. Tak vy nie ste . . . (*Sklamaný.*)
Ten jedenásty . . . ?

FISCHL (*Tomkovi*). Pán učiteľ, veliteľ mes-
ta major von Lucas ma požiadal o . . .
istú službu. Najprv som odmietol, no po-
tom . . . (*Zaváha, hryzie si peru.*)

TOMKO (*čaká*). Počúvam, pán Fischl.

FISCHL (*zdráhavo*). Keď som sa dozvedel,
ktoré osoby boli zaistené . . .

ŠUSTEK. Zaistené . . . ?

FISCHL. . . respektíve zadržané, potom
som už súhlasil, že . . . no, že sa stanem
akýmsi prostredníkom medzi vami.

TOMKO. Vidíte . . . ? (*Všetkým povzbudi-
vo.*) Nevravel som, že sa to vysvetlí?

FISCHL. Musím vás, bohužiaľ, informovať
o smutnej udalosti . . . o zákernej vražde,
ktorej obeťou sa dnes večer stal . . .

BABICA. Ten vojak ... ? To už vieme, pán Fischl.

FISCHL. Viete ... ? (Spozornie.) A od-
kiaľ ... ?

(Nikto neodpovie.)

TOMKO. Máte nás aj ... vyšetrovať, pán Fischl?

MARIKA. Ja som im to povedala. (Prosto.)
Počula som to v meste.

FISCHL (Tomkovi). Pochopte, prosím ...
To, čo sa dnes večer stalo pred mojím do-
mom, to má — rozumie sa — svoje veľ-
mi nemilé dôsledky ... Osobne pre pána
majora, ten vojak bol jeho osobnou strá-
žou ... Osobne aj pre mňa, pretože major
von Lucas býva v mojom dome ... A tak-
isto pre vás všetkých osobne, pretože ...

TULÁK (vyzývavo). Vo vašom dome ... ?

A prečo práve — vo vašom?

(Ticho. Fischl sa obráti, meravo, sústre-
dene si prezerá neznámeho.)

FISCHL (potlačiac prvú reakciu, sucho).

Pokiaľ viem, ubytovacia povinnosť platí
pre každého obyvateľa mesta. Stačí ... ?

(Odvráti sa, upäto všetkým.) V každom

prípade je major teraz mojím hosťom.

A zákony pohostinstva v tomto meste,

dúfam, ešte nevymreli. Aspoň nie v m o -

j o m dome!

TULÁK. Sú to vaši hostia. My sme ich sem
nepozvali!

TOMKO. Mlčte ... !

(Zdesené ticho.)

UHRÍK (*zasyčí.*) Kriste, drž hubu . . . !

FISCHL. Myslím, že to bude rozumnejšie.

A . . . užitočnejšie!

TOMKO. Prepáčte, prosím, pochopte . . .

(*Zmierlivo.*) V tejto . . . nejasnej situácii niektorí z nás už trochu neovládajú svoje nervy . . .

FISCHL. Postačí, ak láskave ovládnú svoje názory . . . ! (*Miernejšie.*) Napokon situácia nie je nejasná: major von Lucas musel — pochopiteľne — ako odvetu za atentát na príslušníka brannej moci — vydať rozkaz na . . . na zaistenie desiatich obyvateľov tohto mesta ako . . . (*zaváha, prehltne slinu*) . . . ako rukojemníkov.

FANKA. Ako rukojemníkov . . . ?

PANI. Ja . . . ja nerozumiem! (*Bezmocne.*)

Prosím, čo je to, pán Fischl?

FISCHL (*diplomaticky*). Ak sa vinník nájde . . . ste prepustení. Ihneď a všetci desiaty, milostivá pani!

PANI. A . . . keď sa nenájde?

(*Ticho. Čakajú. Muž v čiernom mlčí. Bielou vreckovkou si utiera čelo.*)

TULÁK (*neprítomne*). Keď sa nenájde . . . tak nás obesia. V lepšom prípade — zastrelia. (*Fischlovi.*) Dokedy je lehota . . . ?

FISCHL (*potí sa, takmer nečujne*). Do zajtra rána . . . Do svitania . . .

[FANKA (*vydýchne*). Kedy vychodí slnko, Ondřík . . . ?

FISCHL. Už sa blíži zimný slnovrat . . . vychádza až o šiestej! (*Utiera sa, pozrie na hodinky, potom povzbudivo.*) Ešte desať hodín času . . . ! A dovtedy páchatela vy-pátrajú . . .

TOMKO (*stiesneno*). Dúfajme, pán Fischl, dúfajme . . .

STAREC (*neprítomne*). Je napísané v evan-geliu: Prvej než kohút zaspieva, tri razy ma zaprieš . . .

FISCHL (*Tomkovi*). To značí — nie ste za-istení ako podozriví — iba ako rukojem-níci! Viem, že vinník nie je medzi vami, preto som prišiel . . . poznám vás predsa všetkých . . . ! (*Pohľad na Tuláka.*) Okrem tohto človeka. (*Tomkovi.*) Kto je to . . . ?

TOMKO (*pokrčí plecom*). Neviem . . . Ne-poznáme ho.

TULÁK (*sarkasticky*). Katovi to bude jed-no, či ma poznáte, alebo nie.

ONDREJ. Katovi . . . ? Čo ste . . . zošale-li . . . ? Tu je predsa nedospelá osoba! (*Ťahá Františku.*) Ešte nemá ani šestnásť! Ešte je pod zákonom, pán Fischl . . . ! (*Kričí.*) Chce ten váš major zabíjať aj deti . . . ? !

FISCHL (*ticho, bezmocne*). Každá vojna má, žiaľbohu, na svedomí aj deti . . .

PANI. Sú tu aj ženy, pán Fischl!

FISCHL. V každej vojne trpia aj ženy, mi-lostivá pani . . . Aj vojak, zabitý pred mojim domom, mal ženu.

UHRÍK. Sme civilné osoby, prosím pekne!

FISCHL. Dnes už niet civilov. Je to, bohužiaľ, totálna vojna, páni moji . . . !

TULÁK. Totálne prehraná vojna, pán môj!

FISCHL. Možno. (*Upäto.*) Ale nezabúdajte, prosím, že s vami hovorí Nemec!

TOMKO (*úsečne*). A vy, prosím, nezabúdajte, že s vami hovoria nevinní ľudia!

FISCHL. V tejto vojne nebude nevinných!

V nijakej vojne už nie sú nevinní!

TOMKO. Oslepili ste, pán Fischl . . . ? ! Alebo ten rozdiel . . . nechcete vidieť . . . ?

FISCHL. V čom, pán učiteľ, v čom . . . ? !

TOMKO. Sú predsa mocní a slabí . . . Násilie a jeho obeť!

FISCHL. Aj slabí vraždia . . . ! Loveckou dýkou, napríklad. A od chrbta . . . ! Nie, nie . . . Kto zabíja, nie je nevinný!

TOMKO. Slabý sa bráni, ako vie. Inú možnosť nemá!

FISCHL. Má možnosť — nebrániť sa. Poddať sa tlaku, prispôbiť. Neučí nás to aj fyzika?

TOMKO. Človek nežije podľa fyzikálnych, ale podľa ľudských . . . podľa zákonov svojho svedomia . . . !

STAREC. Podľa božích, pán učiteľ, podľa božích!

TOMKO. Pán Fischl . . . (*Zrazu iným tónom, zmierlivo.*) Celé stáročia spolu nežijeme v tomto meste. My . . . a vy, staré nemecké rodiny . . . V pokoji, ako dobrí susedia . . . Prečo sa to zrazu musí zmeniť . . . ?

FISCHL. Vy ste to zmenili...! (*Prudko.*)
Zabudli ste...?! Aj ja som už sedel
v tejto pivnici! Tí naši pokojní, stároční
susedia sa zrazu premenili a...

TOMKO (*preruší*). Dlho ste tu nesesedeli, pán
Fischl...

FISCHL (*rozhlíada sa*). Vtedy tu nebolo
nič... iba holé, vlhké steny... A desať
na smrť vydesených rodín... (*Tomkovi,*
trpko.) Áno, iba tri dni. Ale bez vody
a bez chleba... (*Gesto do kúta.*) Tamto
hnila hrbka zemiakov... to bolo všetko,
čím ste nás pohostili!

TOMKO. Boli to horúce dni... Prvé dni
povstania. A trochu horúce hlavy...

FISCHL. Moji dobrí, pokojní susedia sa po-
tom vrhli na moju pílu a drevosklad.
A potom... (*Meravo hľadá na Tomka.*)
Skrývali ste sa už v chlieve, pán uči-
teľ...?

TOMKO (*šalamúnsky*). Našli sa ľudia, čo
vám ublížili, ale našli sa aj ľudia...

FISCHL (*skočí mu do reči*). Každý v tomto
meste vedel, kto je Fischl! Obchodník,
čo sa v živote nestaral o nič inšie, ako
o svoje drevo...! A predsa sa musel
skrývať v svinskom chlieve ako zlo-
dej...!

TOMKO (*dopovie*). ...ale našli sa aj takí,
čo vám pomáhali!

FISCHL. To mi nemusíte pripomínať...!
(*Nervózne.*) Áno, áno... Syn pána Te-
rezčáka, napríklad... (*Starcovi s poci-*

tom akejsi viny.) A vy viete, pán Terezčák, že vám to nikdy nezabudnem. A že ma to všetko do smrti trápiť neprestane! STAREC (*lútostivo*). Čo sa stalo . . . už sa neodstane . . . No ak môžete, tak nám teraz . . .

FISCHL (*nedá mu dohovoriť*). Len preto som prišiel, aby som pomohol. (*Triezvo, realisticky*.) Každá vojna sa raz skončí . . . A nech sa skončí akokoľvek . . . ja chcem aj naďalej žiť medzi vami v pokoji, bez výčitiek a nenávisti! Toto mesto je aj mojím mestom . . . vo vašich cintorínoch sú aj hroby mojich predkov . . . hovorím tou istou rečou, ako vy . . . táto krajina je aj mojou vlasťou . . . ! (*Pevne a vážne*.) Dávam vám svoje slovo, že urobím všetko, čo môžem . . . !
(*Pivnica si priam vydýchne, tváre zjasnejú.*)

TOMKO (*po chvíli*). Ďakujeme, pán Fischl.
FISCHL. Ja som sa z tejto pivnice dostal — a dostanete sa aj vy . . . ! (*Povzbudivo, takmer žoviálne*.) Vy Slováci máte predsa jedno veľmi múdre príslovie: Nijaká kaša sa neje taká horúca . . . !

BABICA (*okamžite využíva*). A nemohli by nás pustiť domov . . . ? Veď aj doma môžeme robiť tých oných . . . rukojemníkov, no nie?

FISCHL. Toto prisľúbiť nemôžem. (*Pohroží prstom*.) A bohužiaľ . . . aj sami ste si tak trochu na vine!

PANI. My, pán Fischl... ?

FISCHL (*vecne*). Rukojemníkmi sa mali stať iba osoby, pristihnuté na ulici po zakázanej hodine. Disciplinovaní občania si teraz pokojne sedia doma. (*Pokrčí plecom.*) Je stanné právo, prosím. Predpisy treba rešpektovať!

TOMKO (*na Starca*). Tohto človeka vraj zaistili ešte pred siedmou!

FISCHL. Pána Terezčáka... ? (*Vytiahne malý notes, zaznačí.*) To ma dosť prekvapuje, nemecká presnosť predsa...

TOMKO (*preruší ho*). A dovoľm si apelovať aj na ľudskosť, pán Fischl! Pani Babjaková sa, napríklad, práve vracala od rodičky... konala iba svoju povinnosť!

→ BABICA. Pravdaže, pravdaže... ! (*Zháčisa, zrazu zneistie.*) Totiž... tá istá ešte len pracuje k pôrodu... no môže to byť už tejto noci! A kdeže ma potom budú hľadať... ? !

→ FISCHL (*značí si*). Nebojte sa, v takom prípade ručím za dobrý výsledok. Major von Lucas je veľmi korektný dôstojník. Pochopiteľne, v rámci predpisov.

PANI. A ja... ja som tiež iba zopár minút... Ja som bola iba...

MARIKA (*skočí jej do reči*). Ja... ja... ja... ! Každý len o sebe! A ja som nič... ? Aj za mňa sa prihovorte, pán Fischl!

→ ŠUSTEK (*odsunie ju, predstúpi*). Oznámte, prosím, že doktor Šustek žiada okamžité

prepustenie! (*Rázne, vojensky.*) Po prvé: nie je tunajším obyvateľom, v meste bol iba na krátkej návšteve u svojho švagra pána Ferdiša Gavoru. Po druhé: v obci Lehota, patriacej do obvodu dr. Šusteka, vyskytla sa slintavka. Osobná prítomnosť zverolekára je bezpodmienečne potrebná — náказа môže zamoriť celý kraj!

→ FISCHL (*pedantne značí*). Slintavku spomeniem ... pána švagra radšej nie.

ŠUSTEK. Prečo nie ... ? To je môj svedok!

FISCHL (*taktne*). Bohužiaľ, nemecké úrady sú teraz priam zaplavené rozličnými ... ehm, informáciami ... A obávam sa, že o pánu Gavorovi, no ... (*Nedopovie, iba krčí plecom a je mu trápne.*) Prepáčte, nechcem vás uraziť, ale ... Ale si myslím, že najväčšími nepriateľmi Slovákov sú — Slováci ... !

TULÁK. Viete čo ... ? (*Trpko.*) Možno máte pravdu.

FISCHL (*ignoruje ho, Šustekovi*). Pochopíte, prosím ... vám netreba svedkov, dôkazy, aliby ... (*Všetkým.*) Nie ste predsa obvinení z ničoho! Ste iba rukojemníci ... iba dočasná záruka — nič viac!

STAREC. Všetko je dočasné ... Iba spravodlivosť božia večná!

FISCHL (*ďalej všetkým*). Predpokladá sa, že aj dnešný atentát je dielom partizánov. A major von Lucas má striktný rozkaz zabezpečiť pokoj, poriadok a bezpeč-

nosť obyvateľstva... pacifikovať tento priestor...

TOMKO. Pacifikovať...? Tak to...?

FISCHL. Pán učiteľ... toto je obsadené mesto. A niet na svete takej armády, čo by násilné činy proti svojim vojakom ponechala bez trestu!

TULÁK (*nevydrží, vybuchne*). Tak nech sa tí vojaci vrátia domov...! A nech si obsadzujú svoje mestá...! A nie naše...!

TOMKO. Mlčte...! (*Chytré zahovára.*) Isteže, chápem, pán Fischl... Ale takto... aký to má zmysel? Desať ľudí... desať obyčajných, neškodných a náhodných ľudí... Starí, mladí... muži, ženy... ba ešte aj toto decko...!

(*Pauza.*)

Aká je v tom logika, pán Fischl?

TULÁK (*zavrčí*). Logika násilia!

FISCHL. Logika boja. Logika odvety! (*Prudko na Tuláka.*) A vy čo chcete...? Provokovať...? Rozošťvať týchto ľudí... sťažiť mi situáciu...?! Aj moja trpezlivosť a dobrá vôľa má svoje hranice! (*Pohľad na hodinky.*) A môj čas tiež...!

(*Po prvý raz sníme klobúk, lúči sa.*)

PANI. Nie, ešte nie...! (*Chytá sa ho ako jedinej istoty.*) Neodchádzajte ešte, pán Fischl!

FISCHL. Vrátim sa. (*Všetkým.*) A dúfam — nie s prázdnyimi rukami...!

BABICA. Pomôžte, pre zmilovanie, pomôžte . . . !

FISCHL (*korektne*). V tomto smere sa moja ochota vôbec nemení. (*Zazrie na Tuláka.*) Hoci v jednom prípade nemám na to nijaký dôvod.

TULÁK. A čo ste čakali . . . ? Že si pred vami na riť — kľaknem? (*Pohrdavo.*) Pozdravujem pána majora! A za mňa . . . za mňa prosím nemutíte . . . !

(*Ticho.*)

FISCHL (*po chvíli*). Aké je to ťažké — Pomáhať ľuďom. — — — Zbohom!

UHRÍK. Nepočúvajte, pán Fischl, nepočúvajte . . . !

BABICA. Je to blázon! Besný pes . . . !

TOMKO (*za Fischlom*). Nezapudnite, prosím, na tú rodičku!

UHRÍK. A keby ste ráčili . . . pánu Severínyimu . . . že som tu. Že aj Samo Uhrík sedí!

ŠUSTEK. A tá slintavka, pán Fischl, slintavka . . . !

FISCHL. Nebojte sa, na nič nezabudnem!

ŠUSTEK (*za ním na schody*). A keby ste láskavo . . . cigarety, aspoň škatuľku . . . (*Ťahá peňaženku.*)

FISCHL (*gestom odmieta peniaze*). Ale, prosím vás . . . (*Zastane na schodoch, všetkým.*) Čosi vám poradím . . . Tamto, v kúte, musí byť stará piecka, keď som tu sedel, ešte fungovala . . . Už aj vtedy boli chladné noci — zakúrite si!

(Dotkne sa klobúka na pozdrav, stráca sa v temnote schodov. Počúť iba jeho kroky, vrzganie, zabúchanie na dvere. Zvonček. A potom ticho.)

ôsmy výstup

DESIATI

TULÁK (*vytiahne poslednú cigaretu, mrzuto zahodí škatuľku*). Už ste nám zakúрили...! (*Zlostne za Fischlom.*) Ale raz... raz aj vám bude horúco...!

UHRÍK. Drž hubu! (*Hrozivo Tulákovi.*) Kriste, drž už hubu...! Ten človek nám chce pomôcť! A ty urážaš a dráždiš...!

ŠUSTEK. A provokuje...! Provokuje!

UHRÍK. Akým právom, človeče...! Kto si... čo si...? Akým právom nám to kazíš...?!

BABICA. Nikto! Pán Niktoš...! (*Hystericky sa rozvrieska.*) Bludár... tulák akýsi... vagabund! Taký... taký boľševik...!

UHRÍK (*cez zuby*). Pozor, kamarát, zavadziaš... Ešte slovo a...

TULÁK. A čo...?

(*V holičovej ruke sa blysne britva.*)

UHRÍK (*zrúkuje*). A vyrežem ti ten tvoj všivavý jazyk...! Vymiškujem tú tvoju pýchu...! (*Britva sa zatrasie pred nehybnou tvárou Tuláka.*)

- TULÁK (*fúkne mu dym medzi oči*). Ruka sa ti trasie — aký si to holič, doboha!
- TOMKO. Uhrík, spamätajte sa...! (*Zdeseno priskočí.*) Dajte sem tú britvu! Ihneď...! (*Vystrie ruku a prisne, tak po kantorsky čaká, kým mu Uhrík neodovzdá nebezpečný predmet; učiteľ si britvu strčí do svojho zimníka.*) A ospravedlňte sa!
- UHRÍK. Tomuto...? A za čo...?! (*Pobúrene.*) Veď som nič... Len trochu postrašiť, prosím... To... to nikdy nezaškodí!
- TOMKO (*ostro*). Ospravedlňte sa, pán Uhrík!
- UHRÍK (*fučí, mlčí, ošiva sa, zrazu Tulákov*). No, čo sa tak dívaš...?! Nemám nervy zo železa... ja som už taký! A ty mi akosi nesedíš, bratku...! (*Všetkým.*) Nikto z nás nemá právo sa tu vyvyšovať...! A zavadzať, prosím, kašľať na druhých, dočerta...!
- ŠUSTEK. Absolútne súhlasím! Naša situácia predsa vyžaduje... (*Výhražne.*) A on len provokuje a provokuje...!
- TULÁK (*pokojne*). Tak, aby bolo jasno. Tomu vášmu Fischlovi neverím. Ani jeho sľubom, že pomôže!
- ŠUSTEK. A demoralizuje...!
- TOMKO. Vidno, že nie ste z mesta. Nepoznáte ľudí... pomery... a...
- TULÁK. Mám oči a uši. Vidím a počujem...!

PANI. Pán Fischl je slušný človek!

TULÁK. Je to Nemec.

BABICA. Ale náš!

STAREC. Nikdy sa nestaral do politiky.

Vždy len o drevo...

TULÁK. Aj šibenice sú z dreva. Aj baraky
v lágroch...!

TOMKO. Ste zaujatý. Nemám rád fanatikov!

TULÁK. A ja zas votrelcov...! Nemám rád, keď mi cudzie čižmy chodia po dome! (*Na Uhríka, Šusteka.*) A ani takých nemám rád, čo by tú čižmu najradšej vlastnou slinou úctivo vyblýskali...!

PANI. Pán Fischl predsa sľúbil... Dal nám slovo!

TULÁK. A čo je to dnes... dané slovo?

UHRÍK. Ach, ty hlupák...! (*S prevahou a zasvätenie.*) Nechápeš, že on to slovo musí dodržať...? Už sa raz skrýval v svinskom chlieve... aj on má strach! Musí nám pomáhať, on myslí na zadné kolieska... a dobre vie, čo by s ním naši ľudia po vojne porobili, keby nás teraz nechal v štichu...! Prinajmenšom mu celá pila vyhorí...! Preto nám teraz pomôže, rozumieš...?!

TULÁK (*všetkým*). A môže mi niekto povedať — ako...?

BABICA. Bude za nás prosiť... orodovať u pána komandanta!

PANI. Pán major odvolá svoj rozkaz!

MARIKA. A pustia nás domov...

TULÁK. Okrem žien — verí tomu ešte niekto... ?

TOMKO (*bezradne*). Sľúbil, že urobí všetko...

ŠUSTEK. Ten zabitý vojak... Toho už predsa pripísali partizánom. A to je pre nás len dobre!

TULÁK. Pre nás už nič nie je dobre... (*Chvíľu uvažuje.*) Oni aj tak všetko pripíšu partizánom, aj naše životy... Preto zaistili aj ženy, aby pobúrenie bolo ešte väčšie... A potom rozkričia do sveta: partizáni nechali umrieť desať nevinných ľudí, svojich rodákov...! (*Tomkovi.*) V tom je tá logika, pán učiteľ. A ten váš Fischl to dobre vie!

(*Ticho.*)

ONDREJ. Ráno je ďaleko... Páchateľ sa možno prihlási.

TULÁK. Naozaj... ? Večer zabiješ cudzieho vojaka — a ráno sa prihlásiš na šibenicu? Ty by si to urobil... ?

ONDREJ (*bez váhania*). Keby som vedel, že pre mňa umrú nevinní ľudia — tak áno!

TULÁK. To hovoríš teraz. Tak ľahko sa neumiera, chlapče!

ŠUSTEK (*zrazu*). A čo, keby... Keby tak vydali páchatela... pravého vinníka... Partizáni predsa vedia, kto...

TULÁK. A to myslíte vážne... ?

ŠUSTEK. Vidno, že nepoznáte partizánov... (*Stíši hlas, dôležito.*) Zato ja...

so švagrom Ferdišom... (*Neurčitými gestami naznačuje akési tajomné a veľké veci.*) Ojoj, dobre sa poznáme, nie, nie... partizáni nikdy nedovolia, aby naša krv padla na ich hlavy. Nikdy!

STAREC (*chrapľavo, trpko*). Aj tam sú takí, čo neznajú... neznajú zľutovania... Už niet zľutovania... svet je chorý... posadnutý motolicou... krúti sa... krúti okolo hriechu... Naša smrť...? Nič! Prášok... popol... dym... A špekulácia! (*Gesto na Tuláka.*) On má pravdu... Náš prach si budú fúkať do očí... jeden druhého obviňovať z ukrutenstva... Tak!

MARIKA. Čo nás tu pochovávajúte, dedo? (*V strachu.*) Ešte neležím na márach! Ešte ma červy nežerú...!

ONDREJ. Zabiť jedného vojaka...? Načo? (*Krúti hlavou.*) Nie, to nespravili partizáni!

TOMKO (*ticho*). Ten vojak strážil veliteľov dom...

UHRÍK. Ten vojak... (*Sleduje akúsi myšlienku.*) A čo, keď ho zabili Nemci, pán učiteľ...? (*Zašepce.*) Oni sami... svojho vlastného...? (*Ticho.*)

TULÁK. Nikto nevie, kto zabil vojaka. A vlastne... nikoho to ani veľmi nezaťujíma — to je to najhoršie! To najhoršie pre nás... A ja sa bojím, že táto noc bude... (*Zaváha, nedopovie.*)

PANI (*šokovaná*). Posledná...?

MARIKA (*vydýchne*). Moja posledná noc . . . ?

FANKA. Naše . . . naše posledné hodiny . . . ?

TULÁK (*mlčí*).

BABICA (*zavzlyká*). Ježiši . . . Ježišukriste!

FANKA. Ale ja . . . ja nechcem umrieť!

(*Chytí chlapca za ruku.*) Ondřík, veď ja som ešte nežila . . .

ONDREJ. Neboj sa, Fanka! Ty sa nemáš čoho báť . . . ! (*Zastane pred ňou — proti celému svetu.*) No povedzte — čo by jej mohli urobiť . . . ? !

(*Všetci mlčia.*)

Povedz im, koľko máš rokov!

FANKA (*placho*). Už si to povedal, Ondřík . . .

ONDREJ. Šestnásť! A ešte len na Vianoce . . . ! (*Tomkovi.*) Pán učiteľ, veď ešte chodí do školy! Veď . . . veď má ešte biele prsty . . . biele prsty, zababrané od kriedy . . . !

(*V tichu pivnice prudko narastá chlapcovo vzrušenie.*) Ešte je pod zákonom . . . ešte len také dievčatko strapaté . . . ! A nikdy . . . nikdy som sa jej ani len nedotkol . . . ! Tak ako by jej mohli ublížiť . . . tí druhí? (*V zúfalstve.*) Ešte nie je súca na lásku . . . ako môže byť súca na smrť . . . ? !

FANKA. To . . . to si nemusel . . . (*Pustí mu ruku.*) To sa . . . to sa nepatrí . . . (*Vydešená, pokorená, ticho sa rozplače.*)

TULÁK (*po chvíli*). Odpusťte, nechcel

som ... Nikomu nechcem brať nádej ...
(*V jeho hlase je nečakané teplo, súcit.*)
Ale načo sa klamať ... falošná nádej je
horšia ako ... Možno je lepšie, keď sa ...
Keď sa pripravíme na všetko ...

MARIKA (*zašepce*). Na smrf ... ?

TULÁK (*ticho, neprítomne*). Už dva razy
išla okolo mňa ... Už poznám jej krok ...
Tú prázdnu, tupú tvár — — — Cítim,
zasa sa blíži ... a už ma neobíde ... (*Pau-
za. Pokorne.*) Už je len jedna-jediná ná-
dej ...

(*Všetci napäto čakajú.*)

TULÁK (*mlčí.*)

PANI (*vydýchne*). Aká ... aká nádej?

TULÁK. Modlitba, pani.

(*Ticho.*)

BABICA (*cez slzy*). Ty ... ty sa ešte ... po-
smievaš? (*Vzlyk.*) V takejto ... v takejto
chvíli, ty lotor ... ? !

TULÁK (*odvráti sa, skloní hlavu, znehyb-
nie v pokore*).

BABICA (*pochopí, v úžase*). On ... on sa
naozaj modlí ... Ten boľševik ... sa mod-
lí ... ! (*Klesne na kolená, zopne ruky,
vydýchne prvé slová.*) Otče náš, ktorý si
na nebesiach ... posväť sa meno tvoje ...
príď kráľovstvo tvoje ... buď vôľa tvo-
ja ... ako v nebi, tak i na zemi ...

(*Pivnica sa zaplní tichým a skrúšeným
brumendom modlitby; modlia sa skoro
všetci.*)

... chlieb náš každodenný daj nám

dnes... a odpusť nám naše viny... ako
i my odpúšťame svojim vinníkom...

*(Do pomaly sa zatmievajúcej svetelnej
opony doznievajú posledné slová modlit-
by.)*

...a neuvod' nás do pokušenia... ale
zbav nás od zlého, amen.

P r e s t á v k a.

druhé dejstvo

Tma. Ticho.

A zrazu štyri kovové údery. A potom ešte jeden, hlboký a osamelý: kdesi na veži odbila jedna hodina po polnoci.

Scéna sa pomaly rozotmieva. Pivnica má teraz trochu útulnejšiu tvár: v starej piecke blčí oheň, podaktorí — medzi nimi aj učiteľ — si už odložili kabáty, spravili si aké-také pohodlie. A je tu aj — ak to tak možno povedať — trochu väčší poriadok: niektoré predmety, odsunuté nabok, už tak neprekážajú v pohybe. Nespí nikto: dr. Šustek blúdi po pivnici, šuchoce-hrmoce zásuvkami, neúnavne čosi hľadá, Starec sa ohrieva pri peci, Marika prikladá koks. Pani lekárnikova sedí za zeleným stolíkom, vykladá si karty, Tulák je na svojom obvyklom mieste — sedí na poslednom schode; skoro každý si už našiel svoj vlastný kútik, akýsi azyl, ostrovček samoty. Uhrík podráždene sleduje doktorovo blúdenie, šuchotanie.

prvý výstup

DESIATI

UHRÍK (*stratí nervy, zreve*). Prestaňte už...! Kriste, čo to hľadáte...?

ŠUSTEK (*rovnako*). Čo vás do toho...!
Čo vás do toho...! (*Tomkovi zúrivo*).
Bez cigarety prosto zošaliem...!

TOMKO (*bezmocne*). Toto je najhoršie ...

Toto čakanie ...

ONDREJ. Už je po polnoci ... Už len päť hodín ...

TOMKO. Ešte päť hodín, Ondrej!

PANI. Zasa tá istá karta ... ! (*Vzrušene.*)
Už dva razy mi vyšla!

BABICA. Aká, milosťpani?

PANI. Počkajte, skúsim ešte raz!

ŠUSTEK. S dovolením ... ! (*Vytrhne pod
ňou obe zásuvky kartárskeho stolíka.*)
Krucifix, vrecúško na tabak ... ! Prav-
daže, prázdne ... ! (*Sklamane vysype na
dlaň štipku zmrveného tabaku, zlostne
prirazí zásuvku.*)

FANKA (*túli sa k Ondrejovi*). Možno už
padá sneh ... Keď pôjdeme domov, bude
nám vrzgať pod nohami ...

ONDREJ (*ticho*). Keď sa budeme vracaf ...
(*Ešte tichšie.*) Áno, možno. Možno už
sneží ...

PANI (*ukazuje všetkým*). Po tretí raz tá
istá karta ... ! (*Prenikavým hlasom.*)
Dobrá správa ... a dlhá cesta!
(*Tu zaspieva zvonček — ľudia v pivnici
zmeravejú.*)

BABICA (*vydýchne*). Pán Fischl ... !
(*Z tmy však počuť iba zvuk dverí, zamy-
kanie — potom nič, ticho, ani hlas, ani
kroky.*)

PANI (*zarazene*). Prišiel niekto ... ?
(*Ondrej sa rozbehne hore schodami.*)

FANKA. Nechoď, Ondrik . . . !

(Chlapec je už hore, z tmy počul jeho hlas: „Je tu niekto?“ Nijaká odpoveď, nič. Fanka sa rozbehne za ním.)

TULÁK *(ju zadrži)*. Neplaš sa, už sa ti vracia.

(Ondrej sa zjaví v svetle s čiernym pecňom chleba a vedrom vody.)

BABICA. A to je čo . . . ? Vojenský chlieb a . . . *(Pobúrene.)* A voda v konskom vedre . . . ?

UHRÍK. To je tá vaša dobrá správa, milostpani . . . !

ONDREJ. Rozdeľte ten chlieb, pán učiteľ.

TULÁK *(ide k Tomkovi)*. Prosím vás . . . dva dni som nejedol . . . dajte mi veľký kus . . .

ŠUSTEK. Nijaké výhody, prosím . . . každému rovnako! Všetci máme rovnaký žalúdok!

TOMKO. Ale vy v ňom máte zabíjačku, a on tam nemá nič! *(Tulákovi odkrojí poriadny kus, Šustekovi tenký krajec.)* Nech sa páči, pán doktor, pre kúsok chleba sa hádam nepobijeme! *(Starec váha nad vedrom — chce sa napiť, nevie však ako. Napokon sa sklóní, nastaví dlane a požiada.)*

STAREC *(Fanke)*. Nože mi črpní . . .

BABICA *(štítivo)*. Fuj, ak sa napije . . . tak ja už po ňom nebudem . . . !

STAREC. Veď som chcel . . . *(Bezmocne.)* Iba takto . . . iba z dlaní . . .

- BABICA (*zrieskne*). Dajte preč tie svoje špinavé pazúry, Terezčák...!
- STAREC. Pán Terezčák! (*Zachrípi zlostou.*) Raz mi to ešte poviete...!
- TOMKO. Dajte už pokoj, vy dvaja...! Vidíte iba svoje hnevy... staré hriechy! (*Aj jemu povolia nervy, rozkričí sa.*) A toto... toto nevidíte... (*Gesto na vedro.*) To veru nie je dobré znamenie...!
- MARIKA. Nie dobré...? Ako to myslíte...?
- TOMKO. Fischl sa nám posmieva. Keď on sedel v tejto pivnici, tak im naši nedali nič. Preto nám poslal túto „hostinu“ — ale sám neprišiel.
- FANKA. Možno ešte príde... Pán učiteľ, vy ste predsa verili, že...
- ONDREJ. Všetci sme verili! (*Na Tuláka.*) Iba on neveril, že nám pomôže. Asi mal pravdu. Pán Fischl sa už na nás vykašlal...
- UHRÍK. Nie, to neverím...! To by sa neopovážil...!
(*Tulák sedí na svojom schode, odvrátený, schúlený ako hladný pes. Krája si chlieb na kocky, pomaly, opatrne prežúva, nikoho si nevšíma. Marika ho pozoruje.*)
- MARIKA (*mimochodom*). Mala som známeho, čo na posedenie zjedol dvadsaťdva na tvrdo uvarených vajíčok...
- UHRÍK. Na posedenie...? (*Zlomyseľne.*)
Či na — poležanie...?

MARIKA. Starajte sa o svoje veci, pán Uhrík! Vaším zákazníkom vraj plžnu vlasy, čo ich češete len jedným hrebenom . . . !

UHRÍK (*zúrivo*). Čo si to dovoľuješ, ty . . . ty . . .

(*Nedopovie, Marika ho prestane zaujímať, zrazu sa ako zhypnotizovaný blíži k Tulákovi.*)

Chutí . . . ?

TULÁK (*mlčí, prežúva*).

UHRÍK (*úlisne*). Či ti chutí, spytujem sa . . . !

TULÁK (*zavrčí*). Nedívaj sa mi pod zuby, nemám to rád. Zmizni!

UHRÍK. Nedívam sa ti pod zuby . . . (*Ticho, hrozivo.*) Ja sa len dívam . . . Dívam sa . . . čím si to krájaš ten chlieb!

(*Uhríkov tón spôsobí, že sa Šustek s Babicom okamžite priblížia a zmeravejú.*)

ŠUSTEK. Lovecký nôž . . . !

BABICA. Takým nožom predsa . . . (*Vzrušene Marike.*) Poď sem . . . ! Nevraľeľa si, že vojaka zabili . . . Takýmto nožom . . . ?

MARIKA. Áno, loveckým . . . Ale viac neviem, iba čo som povedala . . . Že strašne kričal . . . a že ho pichli pod lopatku! (*Okrem Panej, zaujatej kartami, všetci sa pomaly blížia k Tulákovi. Ten mimovoľne vstane. Postaví sa na druhý schodík, ďalej prežúva svoj chlieb.*)

UHRÍK (*do ticha*). Nie je to — čudná náhoda . . . ?

TULÁK. Ja mám nôž... a ty britvu. (*Pokojne.*) No a...? Aj britvou možno zabíť človeka.

UHRÍK. Ja tú britvu nosím stále...! Aj mydlo... štetku... nožničky...! (*Z kabáta vyťiahne akési vrecúško, vyháďže holičské potreby na stôl.*) Tu je všetko, prosím...! Stáva sa, že ma zavolajú na privát, alebo k chorému... Aj včera ma volali! (*Vyhodí ďalšie veci.*) Tu je aj púder... pitralón, aj uteráčik, prosím!

TULÁK. Čo chce...? (*Znervózne, inštinktívne ustúpi o schodík vyššie.*) Chce povedať, že som zabil vojaka...? A teraz si krájam chlieb... a vytrčam tento nôž, aby ho videl aj slepý...? (*Uhríkovi.*) Ten pitralón si nakvapkaj na mozog... mäkne ti!

TOMKO (*vecne*). Pán Uhrík, toto predsa nie je jediný lovecký nôž na svete.

UHRÍK. Ja nič netvrdím, prosím, vôbec nič...! Ale ja tohto človeka nepoznám...! Nikto z nás ho nepozná, nikto...! Kto je to...? (*Vyskočí na schodík.*) No povedz — kto si...?!

TULÁK (*prežúva, pohrdavo mlčí*).

BABICA. Povedal, že je nikto... (*Zmätená.*) Ale potom... potom sa modlil...

UHRÍK. Áno, modlil sa...! (*Výkrik.*) Lebo má strach...!

TULÁK (*ticho*). Áno, mám...

UHRÍK. Bojí sa, že...

TULÁK. Bojím sa, že dnes ráno umrieme!

UHRÍK. Ty umrieš . . . ! Ty si zabil vojaka . . . ! (*Nepričetne.*) Na tom noži musí byť krv . . . ! No ukáž . . . ukáž, daj ho sem!

TULÁK. Je to môj nôž . . . ! (*Namieri ostrie proti dorážajúcemu Uhríkovi.*) A ešte som nedojedol . . . !

TOMKO. Už mlčte, Uhrík! To by ste museli dokázať . . . !

UHRÍK. Dokázať nemôžem, ale ja . . . (*Trasie sa ako kopov na stope.*) Ja to cítim! Cítim, že je schopný všetkého . . . !

TULÁK. Cítiš, že sa sem blíži smrť! A chceš jej podstrčiť mňa, ty všivák . . . !

UHRÍK. Tak nech povie . . . nech povie, čo robil v našom meste . . . ? Po čo sem prišiel . . . !

ŠUSTEK. Kde vás chytili?

ONDREJ. A o koľkej!

(*Ludský polkruh sa mimovoľne zúži okolo schodov. Tulák stojí nad nimi, na treťom schode. Neodpovedá, prežíva svoj chlieb. Ale je v strehu.*)

TOMKO. Vy mlčíte . . . ?

UHRÍK. Vie prečo . . . !

ŠUSTEK. Poznám spôsob, ako aj nemému rozviazať jazyk!

FANKA. Preboha, hovorte . . . !

TOMKO. Bude to nielen slušné, ale aj užitočné. (*Stroho.*) Myslím — pre vás!

(*Tulák zrazu zide zo schodov a nevšíma vo preraziac polkruh, zamieri rovno k vode. Fanka pochopí jeho úmysel, nadvih-*

ne vedro, nalieva mu do dlaní. Tulák smädno pije, potom si spakruky otrie ústa a ľahostajne utrúsi.)

TULÁK. Už som povedal, čo bolo treba. Vojaka som nezabil. A to ostatné — kto som, čo som — do toho vás nič!

(Zrazu výkrik.)

PANI. Bože môj . . . ! Teraz vyšla táto karta . . . ! A začína sa vracaf! *(Zdesene ukazuje akúsi zelenú kartu.)* A tá karta značí . . . nešťastie . . . Smrf . . . !

(Ticho.)

FANKA. Smrf . . . ?

BABICA. Čiu, čiu . . . milosťpani?

PANI. Tie karty . . . nevykladám pre seba . . . Ale pre nás . . . Pre všetkých . . .

(Hore v temnote zrazu zaškripocú dvere, zaspieva zvonček. Potom opatrné kroky, svetelný lúč baterky — o chvíľu sa v pivnici zjaví muž v čiernom, pán Fischl.)

druhý výstup

FISCHL A PREDOŠLÍ

FISCHL *(gesto klobúkom)*. Prepáčte, že idem tak neskoro . . . Ale mám pre vás dobré správy!

PANI *(neveriaco)*. Dobré správy . . . ?

FISCHL. Totiž . . . dosť dobré správy.

PANI. Ale mne práve vyšlo, že . . .

UHRÍK. Ach, tie vaše karty . . . ! *(V afekte*

uvoľnenia jej bláznivo všetko porozmetá, rozhadzuje karty, smeje sa.) Smrť... smrť... smrť...! Už nestrašte, milostpani!

ŠUSTEK (*dychtivo*). Chytili už páchatelia...?

TOMKO. Majú už aspoň... nejakú stopu?

FISCHL. Bohužiaľ... (*Povzbudivo*.) No v pátraní sa pokračuje... noc je ešte dlhá!

ONDREJ (*sklamáný*). To sú tie... dosť dobré správy?

FISCHL (*Tomkovi*). Pán major ma trpezlivo vypočul... rozkázal poslať chlieb a vodu... niektoré údaje si dal ihneď prešetriť... prejavil však maximálnu zhovievavosť a ochotu k maximálnym ústupkom.

TOMKO (*netrpezlivo*). A konkrétne, pán Fischl, konkrétne...!

FISCHL. Napríklad pani Babjaková je — konkrétne — od tejto chvíle úplne voľná!

BABICA (*zabláboce*). Ja... ja... voľná...?

FISCHL. Pán major, pochopiteľne, rešpektuje právo lekárskej pomoci!

BABICA (*šťastná, uveličená*). Právo lekárskej...

ŠUSTEK. A čo ja, prosím...? (*Dotknuto*.) To je len pôrodná baba! Ja mám diplom... ja som tu jediný lekár!

FISCHL. Bohužiaľ, lekár, čo bol iba na ro-

dinnej návšteve... (*Bezmocné gesto.*)

A. bohužiaľ, práve u pána Gavoru...

ŠUSTEK. A slintavka...? Epidémia môže zachvátiť celý...

UHRÍK (*odstrčí ho*). A čo pán Severínyi...?

Už vie, že som tu...? Že aj Sama Uhríka zavreli...?

BABICA. Ľudia, majte boha! Ešte neviem, na čom som...! (*Odstrčí všetkých, derie sa pred Fischla.*) Teda... k o n k r é t n e sa už môžem spakovať domov...?

FISCHL. Prirodzene. Pán major...

BABICA. Ach, pán Fischl...! (*V dojatí mu chce bozkať ruku.*)

FISCHL (*trhne rukou, dopovie*). ... pán major potrebuje už len meno tej rodičky.

BABICA. Potrebuje... (*Zmeravie.*) Čože...?!

FISCHL. Meno, ulicu, číslo domu. (*S úsmevom.*) Major je trochu zvedavý človek.

BABICA. Tá... tá žena ešte nerodila...! (*Rozčúleno Tomkovi.*) To som vám predsa povedala!

TOMKO. To je jedno. Hlavná vec, že ste tam boli!

BABICA. Pravdaže som bola! Ale... (*V mukách.*) A keď to meno... Nepoviem?

TOMKO (*prekvapeno*). Nie? A prečo...?

BABICA. Nemôžem...! (*V bezmocnej zlosti.*) Načo vám to meno...? Major predsa nebude krstným otcom!

FISCHL. Nerozčuľujte sa, prosím. Chce si len overiť, či je to pravda.

TOMKO. To meno, pani Babjaková!

BABICA. Nepoviem. (*Zatne sa.*) A nepoviem ...!

FISCHL (*pochopí*). Ach, vy ste klamali ... ?
Vy ste u nijakej ženy ...

BABICA. A just nepoviem ...!

FISCHL. V tom prípade, bohužiaľ ... Adresa tej ženy, to je majorova podmienka.

TOMKO (*ostro*). Babjaková, hovorte!

BABICA (*mlčí, je zničená*).

FISCHL (*podozrieavo*). Čo to vlastne tážite ... ? Možno, že ...

BABICA (*zľakne sa*). Nie, nie ... ! Bola som u nej, je to pravda! (*V strachu, panike.*)
Aj ... aj som jej pomáhala ... ale nie, aby rodila ... Aby nerodila ... !

FISCHL (*ohromený*). Aby nerodila ... ?

BABICA. Áno, priznávam sa ... ! (*Zúfalo.*)
Aby ste si nemysleli, že bohviečo tajím!
Že som hádam toho vojaka ... Božechráň,
ja ... ja som odpratala len také nič ... !
Také zbytočné, štvortýždňové nič ... !

FISCHL. Nič ... ? (*Konšternovane.*) Vyhnanie plodu ... nič? To je trestné, pani moja! Prísne zakázané ... !

TOMKO (*pohoršene*). Preboha, ako ste mohli ...

BABICA (*plačky*). Z kresťanskej lásky, pán učiteľ ... z dobrého srdca! (*V slzách bojuje o svoju záchranu, vychrlí všetky podrobnosti.*) Vari nepoznáte škaredú Štefku ... ? Tú rapavú starú dievku ... samé

pupence, bradavice... a predsa sa istý vdovec-železničiar zlakomil na jej domec! A mesiac pred svadbou sa vám tá Štefa zrazu prespí — prepytujem — s akýmsi cirkusantom, ani mu len mena nevie...! (*Fischlovi úpenlivo.*) Jej mater si šla oči vyplakať, takto... takto spínala ruky, len aby som dievke spomohla! Čo som mala robiť, pán Fischl...? A... a veď aj toto... aj toto je lekárska pomoc...! Pomoc jednej sprostej nešťastnici...!

FISCHL (*s koženou tvárou*). Názory pána majora na takúto pomoc sú absolútne odmietavé!

BABICA. Absolútne...? (*Zdrveno.*) To značí, že... že tu mám ostať...?

TULÁK (*Babici*). Poškodili ste záujmy ríše. Ríša si želá, aby sme sa množili... Aby tá veľká ríša mala ďalších lacných sluhov...!

SUSTEK. Netárajte...! Pán major predsa nebude chrániť trestné činy! Anjeličkárstvo sa tresce všade...! (*Babici ostro.*) A vy už dajte pokoj — sme tu aj ostatní! (*Dôrazne.*) Pán Fischl, opakujem, v mojom okrese hrozí...

FISCHL (*preruší*). Major ta vyšle vojenského veterinára, ktorý zaočkuje dobytok a vyhlási karanténu. Choré kusy sa zlikvidujú a zahrabú v jamách s nehaseným vápnom.

ŠUSTEK. No prosím... prosím! (*Zlostne.*)

Za ďalší vývin vecí však neberiem nijakú zodpovednosť!

FISCHL (*povzbudivo*). Pochopte ma, pán doktor... zatiaľ nemám pre vás lepšie správy... (*Vytiahne z vrečka balíček.*) Zatiaľ aspoň toto... vidíte, nezaбудol som.

ŠUSTEK. Čože...? Cigarety...?! (*Zúri-vo trhá balíček na márne kusy, rozha-dzuje zničené cigarety, kričí.*) Načo sú mi vaše cigarety...! Keď ma dáte obesiť... potom nepotrebujem! Potom už budem nefajčiarom...!! (*Zrúti sa do kresla, hlavu zaborí do dlaní. Ticho.*)

UHRÍK (*dychtivo*). A telefonovali ste...? Pánu Severínyimu? No, čo povedal...?

FISCHL (*vyhýbavo*). Že... že má teraz iné starosti... ako... ako...

UHRÍK. Ako čo...?

FISCHL (*zaváha*). Ako sa starať o... nejakého holiča.

UHRÍK. O nejakého...? (*Strípne.*) On... on sa na mňa — vykašlal?

FISCHL (*s taktom*). Vy ste to povedali... nie ja.

[UHRÍK (*šokovaný mlčí, potom v tichom údive.*) A kto... kto ho zajtra oholí...? Pán Severínyi... Jeho tvár... jeho jemná kožka... len moja ruka ho vie opatriť! My... my sme si predsa rozumeli... (*Zrazu ním zalomcuje divá zlosť.*) Ach, to staré prasa...! Desať rokov sa trápim s tou hnusnou spotenou ple-

šinou... s tou mastnou, bravčovou papuľou.... desať rokov mu strihám ešte aj chlpy z nosa...! Fuj! Také štetiny nemá ani divá sviňa...! Ach, ten starý ožran... pažravec... ach, ten kurevník...! (*Klesne na diván, zalejú ho slzy krivdy a sebaľútosti.*) Prečo mi to urobil... desať rokov... mne... mne Uhrík Samkovi...? (*Ticho.*)

FISCHL. Pokiaľ ide o vás... (*Obráti sa na Starca, zamyslí sa.*) Pán Terezčák, voči vám cítim najväčšiu zaviazanosť... Váš syn ma skrýval vo svojom dvore, keď bolo najhoršie... A keď ho potom zastrelili partizáni...

STAREC (*zachrčí*). Nespomínajte... netrápte...!

FISCHL. Žiadal som majora, aby vás prepustil! Súhlasil — a to bez chľadu na to, či vás zaistili pred siedmou alebo po siedmej... (*Zmlkne, opatrne hľadá slová.*) Je to však... veľmi dôkladný človek... Dal si predložiť... isté materiály... a tu sa, bohužiaľ, ukázalo... (*Bezmocné gesto.*) Ako vravím, najväčšími nepriateľmi Slovákov sú...

TULÁK. ...sú Slováci, to sme už počuli! (*Výsmešne.*) A najväčšími priateľmi tí, čo bývajú vo vašom dome!

STAREC. Čušte... čušte! (*V napätí.*) Čo sa ukázalo, pán Fischl?

FISCHL (*bezvýrazne*). Váš syn iba pred-

stieral spoluprácu... v skutočnosti nikdy nestál na nemeckej strane, práve naopak — veľmi účinne pomáhal povstalcovi!

STAREC. Akože...? (*Ťažko dýcha.*) Tak prečo ho potom naši...

FISCHL. Váš syn hral nebezpečnú hru... A tí, čo ho majú na svedomí, nevedeli, že likvidujú svojho. Falošné udanie... alebo nedorozumenie...

STAREC (*vydýchne*). Falošné udanie...?!

FISCHL. Všetko presne neviem, ale bolo to asi tak... (*Zaváha, stíši hlas.*) A keby nie partizáni, tak... Gestapo už vedelo všetko!

STAREC (*s nesmiernou úľavou*). Môj syn... Nezradil!

FISCHL. Vy ste predsa museli vedieť, že nie!

STAREC. Vedel som iba to, čo vedeli všetci... (*Zastretým hlasom.*) Že drží s cudzími. Hrešil som ho, vystríhal a on... On sa iba smial... A raz, jediný raz mi povedal toto: otec môj, jedno si pamätajte — za mňa sa hanbiť nebudete...! (*Hrdo.*) Nikdy nič viac... ani slovo!

FISCHL (*nervózne*). Pán Terezčák, nie som si istý, či vôbec chápete, že... Že za takýchto okolností...

STAREC. Áno, chápem. Nemohli ste mi pomôcť. (*S narastajúcou hrdosťou.*) Musím ostať tu. Lebo môj syn nebol zradca!

FISCHL (*horlivo*). Verte, presviedčal som

majora... otec a syn, že je to rozdiel...
dve osoby, dvaja ľudia, ale on... (*Zmlk-
ne v bezmocnom geste.*)

STAREC (*v hlbokom dojatí*). Áno, dvaja
ľudia... Otec a syn... Ale jedna a tá
istá krv. (*Hlboko, starosvetsky sa poklo-
ní.*) Ďakujem vám, pán Fischl! Nič lep-
šieho ste pre mňa nemohli urobiť...!
(*A zrazu ticho, polohlasom.*) Ej, zaspie-
valo vtáča na kosodrevine... (*Pomaly
a tak zľahka akosi sa blíži k Babici, kto-
rá od svojho odhalenia ticho slzí v kúte.
Zastane nad ňou.*) Nepovedal som...
ešte si raz zaspievam, ale vy budete pla-
kať! (*Trasľavo „spieva“ a plače.*) ...ej,
čo komu súdenô, to ho ver neminie...

BABICA (*zašepce*). Odpusťte, Terezčák...

STAREC. Pán Terezčák, pani Babjaková!

BABICA (*pokorí sa*). Odpusťte... odpusťte,
pán Terezčák!

(*Ticho.*)

SUSTEK (*osopí sa na Fischla*). Tak toto sú
tie vaše... dobré správy...?! (*Gestá.*)
On tu musí ostať... aj ona... aj ja!
(*Rozkričí sa.*) Všetci tu musíme ostať...!
Tak ako ste nám pomohli, pán môj...?!
Krucifix, aspoň si z nás nerobte bláz-
nov...!!

FISCHL (*stratí sebavládu, vybuchne*). Nik-
to by vám nespomohol, keby nie jedna
mizerná náhoda...! Rozumiete — ni k-
t o...! Nemecká ríša nezvykne odpúšťať
svojim nepriateľom...! A ja som po-

tom pomáhal tej náhode, ako som len vládal, pán doktor . . . !

TOMKO (*zmätene*). Náhoda . . . ?

FISCHL (*s chvatom*). Ten zabitý vojak bol totiž náhodou — načisto opitý! V jeho kabáte sa našla prázdna poľná fľaša a krvná skúška potom potvrdila, že . . .

ŠUSTEK. . . že sa jeden vojak ožral! (*Výkrik.*) To ma nezaujíma . . . ! Kde je tá dobrá správa, dobroha . . . ? !

FISCHL (*ovládne sa, chladne*). Práve som ju povedal. (*Ignorujúc doktora, Tomkov.*) Už chápete, pán učiteľ . . . ? Opitý vojak je zlý vojak. Je to . . . nedisciplinovaný vojak. A nemecký vojak musí byť . . .

TOMKO (*úsečne*). Mení to našu situáciu, pán Fischl . . . ?

FISCHL. Takmer stopercentne . . . ! Major totiž začal pochybovať, či je správne, aby zotrval na svojom pôvodnom rozhodnutí . . . Či je na mieste žiadať zvyčajný a plný počet rukojemníkov za jedného nedisciplinovaného vojaka, ktorý sa opil v službe a tým vlastne ohrozil nielen svoju osobnú bezpečnosť, ale aj osobnú bezpečnosť svojho veliteľa . . . ! (*Mimovoľne sa trochu ukloní.*) Majorove úvahy a pochybnosti som — pochopiteľne — usilovne podporoval!

TOMKO (*napäto*). A výsledok . . . ?

FISCHL (*po významnej pomlke*). Po polnoci major svoje rozhodnutie — zmenil!

ŠUSTEK. Zmenil . . . ?

PANI. To značí, že sme všetci . . .

FANKA. . . . všetci prepustení?

FISCHL. Zatiaľ ešte nie . . . (*Zaváha.*)

A bohužiaľ, nie všetci . . .

TOMKO (*ostro*). Hovorte jasne, prosím!

FISCHL (*utiera si čelo, potí sa, hľadá slová i odvahu.*) Ak . . . ak táto noc uplynie . . . a skutočný vinník sa do rána nenájde, potom . . . už major nebude trvať na potrestaní všetkých desiatich rukojemníkov, ale na . . . (*Zaváha, vydýchne.*) . . . na potrestaní iba jedného z vás . . .

FANKA. Jedného . . . ?

ONDREJ. Jeden — miesto desiatich . . . ? !

FISCHL. Áno. (*Utiera si čelo.*) Major verí, že to upevní disciplínu. Vojaci pochopia, že s plnou ochranou môže počítať iba ten, kto . . . (*Zháči sa, chytro zavráva.*) No pre vás je podstatné iba jedno: deviati budú prepustení . . . !

TOMKO (*do veľkého ticha.*). A ktorí . . . ?

Ktorí budú . . . tí deviati?

ONDREJ. A kto bude . . . ten jeden?

ŠUSTEK. Teda predsa . . . predsa ste pomohli! (*Zaplavený vďačnosťou, zamrmle.*)

Prepáčte, prepáčte mi, pán Fischl . . . !

TOMKO (*dôrazne*). Kto bude ten jeden . . . ? !

FISCHL. To . . . to už závisí . . . (*Potí sa, jachce.*) . . . len od vás . . .

TOMKO. Od nás . . . ? !

FISCHL. Major vám dáva... voľnú ruku.

TOMKO. My sami máme... ? (*S hrôzou.*)

Nie, neverím... ! To nie je možné... !

FISCHL. Deviaty sa zachránia... ! (*Zúfalo.*) Počujete... ? Deviaty pôjdu domov... !

TULÁK. Domov... domov... ! (*Snaží sa nekričať.*) Ale my sa pýtame, kto bude ten jeden... čo nepôjde!

FISCHL (*potí sa, zastane*). Viac sa urobiť nedalo...

ONDREJ. Čo to s nami robíte... akú strašnú hru ste to... (*Šokovaný.*) Máme hodiť svoje mená do klobúka... ? A vytiahnuť... to jedno?!

ŠUSTEK. Ja nie... nie, nikdy! (*Ochromený strachom.*) Ja nezverím svoj život sprostej náhode... ! Ja som ho v lotérii nevyhral... !

UHRÍK. Upokojte sa, pán doktor. Nebude nijaká náhoda... ! (*Ondrejovi.*) Nijaký klobúk nebude treba!

ŠUSTEK. Nebude... ?

UHRÍK. Nebude! (*Pevne Fischlovi.*) Ten, kto zabil vojaka, je tu.

FISCHL. Tu... ? !

UHRÍK. V tejto pivnici. Je to jeden z nás!

TOMKO. Uhrík... !

UHRÍK. Pán Fischl, ten nôž...

TOMKO. Uhrík, mlčte... ! Neviete, čo...

FISCHL. Dajte mu dohovoriť, prosím!

UHRÍK. Nie, už nepoviem ani slova. Nie

som toto . . . Ak je chlap, tak sa prizná sám . . . !

(Takmer všetky zraky zablúdia v tichu k Tulákovi, akoby priťahované magnetickým poľom, epicentrom napätia.)

FISCHL (zmätený, vzrušeno). Aký chlap, aký nôž . . . ?

TULÁK. Tento. (Vytiahne z vrečka svoj nôž, zahodí k nohám Uhríka.) Už si spokojný, ty špina . . . ?

UHRÍK (zdvihne nôž, úctivo podá Fischlovi). Nebol to, prosím . . . náhodou tento . . . ?

FISCHL (obzerá nôž). Áno, bol to takýto nôž . . . Presne takýto lovecký nôž so srnčou rúčkou!

UHRÍK (vydýchne). Presne takýto . . . ! So srnčou . . .

FISCHL. Ale nebol to tento.

UHRÍK. Akože nebol . . . ? (Výkrik.) Ako to môžete vedieť . . . ? !

FISCHL. Nôž ostal v tele vojaka . . . Už si ho nevládal vytiahnuť . . .

MARIKA. Ach, preto tak strašne kričal . . . !

FISCHL. Ten pravý nôž je na komandátúre, pán Uhrík. (Vracia mu nôž.)

(Tulák sa pomaly blíži k Uhríkovi, ktorý mimovoľne ustupuje. Vytrhne mu nôž z ruky.)

TULÁK. Sviňa. Prašivec. (Zdá sa, že udrie. No iba mu napľuje.) Tchor . . . !

UHRÍK (utiera si slinu). To . . . to si nemal . . . To obanuješ!

TOMKO (*Fischlovi, trpko*). Hrozné semeno ste sem zasiali ... Vlčie, neľudské ...

FISCHL. Ja ... ja ... veď ja iba pomáham ... A z majorovej strany je to maximálny ústupok, pôvodne predsa ...

TOMKO. Maximálna krutosť, pán môj ... !

FISCHL (*skleslo*). Teda ... odmietate?

ONDREJ. Čakali ste, že prijmem ... ? !

ŠUSTEK. Drž hubu, sopliak! (*Všetkým.*)
Ludia, majte rozum ... ! Nejakto sa dohodneme ... ! Prečo majú umrieť desiat — keď im stačí jeden?!

(*Ticho.*)

FISCHL. Čo mám povedať pánu majorovi, pán učiteľ?

ŠUSTEK. Nič neodmietame ... ! My si to ...

TOMKO (*preruší ho*). Dajte nám ešte hodinu času, pán Fischl!

FISCHL. Myslím, že je to rozumné. *Vytiahne hodinky.*) Sú dve. Prídem o tretej, budem presný. (*Snáží sa o teplý, solidárny tón.*) Ľudia, susedia moji ... nezúfajte! Do úsvitu je ešte ďaleko ... ide len o to, aby nás ráno nezastihlo nepripravených ... aby bol v krajnom prípade pripravený aspoň ten jeden ... aby sme ... aby ste ... aby sa v k r a j n o m prípade využila možnosť, ktorú vám dáva pán major!

TULÁK. Možnosť narobiť z ľudí zbabelcov, prašivcov, udavačov! (*Trpko.*) Ach, taký starý recept! A váš major ho dobre pozná!

FISCHL. Mýlite sa! Je to korektný dôstojník... a rozkaz na takúto akciu vydal iba vtedy, keď ho okolnosti prinútili! Spomínal iba dva či tri prípady... kdesi v Juhoslávii... a potom v Poľsku...

TULÁK. ...a potom v Belgicku... Holandsku... vo Francúzsku... a potom v Dánsku... Nórsku... a potom v Grécku! (*Už nemôže zastať.*) O pár mesiacov sa takmer celá Európa stala vašim rukojemníkom... žrali, hltali ste krajinu za krajinou... cudzie mestá, ulice, cudzie rieky, cudzie mosty... cudziu slobodu i národy...! To je váš šialený sen... zožrať celú zemeguľu... ale už sa dusíte... dusíte...!

(*Ticho.*)

FISCHL. Ten nôž v chrbte vojaka... (*Hryzie si peru.*) Ľutujem, že nebol váš...!

TOMKO (*ostro*). Náš čas už beží! Tú hodinu... chceme byť sami!

FISCHL (*spamätá sa*). Prepáčte, tak som to nemyslel... (*Zahanbene mrmle.*) Aká to strašná noc... najhoršia v mojom živote! Zobudím majora... budem ešte prosiť... otvorím staré šampanské... a budem prosiť... možno prepustí aj toho jedného... urobím, čo sa len...

TOMKO (*tvrd*o). Chodte už, pán Fischl!

(*Fischl sa akosi nemotorne ukloní, rýchlo odchádza. O chvíľu v temnote zaznie zvonček, zvuk dverí a zvuk kľúča. A potom dusivé ticho.*)

tretí výstup

DESIATI

TOMKO (*vybúši*). Ako ste sa opovážili obvi-
niť nevinného človeka . . . ? !

UHRÍK. Stalo sa niečo . . . ? (*V zlostnej ob-
rane.*) A vy ste vedeli, že je . . . taký ne-
vinný? Dočerta — opýtať sa predsa mô-
žem, keď mi ide o kožu . . . !

TULÁK. A po vojne sa opýtam zasa ja:
kedy obesia toho holiča, čo udával Nem-
com . . . ? !

UHRÍK. Ešte nie je po vojne . . . ! (*Kričí.*)
A ešte nie sme vonku z tejto diery! Ani
ty . . . ani ja . . . !

TOMKO. Zlé semeno už klíči . . . naše srd-
cia sa plnia strachom a nenávisťou . . .
(*Všetkým s pokorou.*) Len o jedno vás
prosím . . . Keby sa hocičo stalo, držme
sa . . . ako ľudia!

TULÁK. Toto nie je človek. To je tchor!

TOMKO (*ticho*). Poznám tohto človeka . . .
nikdy som o ňom nepočul nič zlého . . .
Je to strach, čo mení našu tvár . . . (*Tulá-
kovi.*) Ak môžete — odpusťte mu.

ŠUSTEK. Krucifix, tratíme čas . . . ! Začni-
me! (*Zimnične.*) Hlasujme . . . no robme
už niečo!

FANKA. Hlasovať . . . ? (*Nechápavo.*) Tu je
žena, čo mi pomohla na svet . . . A tu člo-
vek, ktorý ma učil abecedu . . . A pán
Uhrík . . . pán Uhrík mi dával zamatové

mašličky do vrkôčikov ... a ... a toto je chlapec, ktorého mám ... (*Zadržáva slzy.*) Ako môžem hlasovať ... ? Proti komu ... ?

TOMKO (*Šustekovi*). Nijaké hlasovanie! Nikdy nedovolím ... !

ŠUSTEK. A čo teda, prosím ... ?

TOMKO (*skleslo*). To práve ... Neviem.

ONDREJ (*Fanke*). A ty čuš. Teba sa to netýka ... !

ŠUSTEK. Netýka ... ? A prečo?

ONDREJ. Je pod zákonom, pán doktor!

ŠUSTEK (*kričí*). A ja mám tri deti ... tri deti pod zákonom! A hypotéku na vile! Kto to zaplatí ... ? Vdova s troma deťmi ... ?

UHRÍK. Ja nemám vilu ... ani deti! Ale mám ženu ... brata a sestry ... a starú matku ... ! Aj mňa niekto čaká ... a bojí sa o mňa ... ! (*Úporne.*) Nie, nie ... Samo Uhrík nezhyne len tak ... náhodou ... tak na ceste ... ako oslepený zajač pod autom!

ŠUSTEK. Tak by sa mohlo hádam ... Poďľa veku!

ONDREJ (*v strehu*). Ako to myslíte ... ?

ŠUSTEK. No prosto, aby ... aby tí starší, ženatí, čo majú povinnosti ...

MARIKA. Ani tým mladším sa nechce umierať, pán doktor!

PANI (*Tomkovi*). Ženy, dúfam, neprichádzajú do úvahy!

TOMKO. V nijakom prípade, milostivá pani!

ŠUSTEK. Vôbec nechápem, prečo by práve ženy...

PANI (*spraží ho pohľadom*). Vy nemáte matku, pán doktor?

ŠUSTEK (*horúčkovito*). Tak potom... potom podľa spoločenského postavenia!

MARIKA. Podľa čoho...?

ŠUSTEK. Každý človek má predsa inakšiu cenu, hodnotu... Ľudia predsa nie sú si rovní... Nikdy nebolo, ani nebude...!

TULÁK. Máte pravdu! (*Na Uhríka.*) Ak má človek — napríklad — povahu tchora, alebo potkana... potom aj jeho život má iba cenu tchora alebo potkana...!

UHRÍK. A život jedného... niktoša? Akú má cenu...?! (*Zúrive proti nemu.*) Nijakú... nijakú...!

ONDREJ (*skočí medzi nich*). Robte niečo, pán učiteľ! Už je štvrt na tri.

TOMKO. Tušil som to... Každý bude nepriateľom každého... všetci budú proti všetkým... (*Unaveno.*) Čo môžem urobiť, synu...?

STAREC (*vynorí sa z úzadia*). Ráno sa blíži, už je neďaleko... V evanjeliu je napísané: Prvej než kotút zaspieva, tri razy ma zaprieš...

TOMKO. Áno, bude to tak. Už je to tak — — — Zrádzame jeden druhého. Sami seba... človečenskú podobu...

ŠUSTEK (*v novom nápire*). náš život je

predsa oveľa cennejší, ako život — napríklad — takejto ženy! (Na Mari-ku.) To vlastne ani nie je žena...! Oso-
ba bez vážnosti... ženská nula, prosím...
neschopná rodiť deti...!

MARIKA. Neschopná...? A to vám kto povedal...?!

ŠUSTEK (odborne). Pri vašom... ehm, spôsobe života? Viete, čo je to syfilis, slečna? (Sugestívne.) Odpadne vám nos, zhnije telo, stratíte reč a budete bľabotať!

MARIKA (do krvi urazená). Váš starý otec má syfilis, nie ja! Ja som zdravá ako ryba...! A chcem žiť! Hoci aj bez no-
sa...! Život je krásny... aj... keď člo-
vek bľaboce...!

PANI (sucho). Áno, každé povolanie má svoje riziko.

MARIKA. Nebojte sa, milostpani — ne-
mám nijakú chorobu! To by ste museli mať aj vy...!

PANI. Ja...?!

MARIKA. Áno, vy...! (Vo švungu.) Od-
kedy som si kúpila ten sirup proti kaš-
lu...! A ešte som nevedela, že pán le-
kárnik za sirupy... neberie peniaze!

PANI. Čo si to... čo si to... (Vzlyk.) Tak-
to o mojom mužovi, ktorý je nezvest-
ný... nemôže sa brániť...! O človeku,
ktorý musel ujsť pred...

MARIKA. Jedine pred vami, pred vlastnou
ženou...! Celé mesto vie, že ste sa vy-

dali za lekáreň.... A v posteli ste ako... ako živá mŕtvola!

PANI (*hystericky*). Ty... ty rajda... flandra... ty besná suka...! (*Vreští.*) Keď Nemci zmiznú — zdochneš od hladu! Po vojne ti ostrihajú hlavu... a budeš žrať pomyje, ty ploštica...!

MARIKA. Čože...? Povedzte to ešte raz, milosťpani, ešte raz...! (*Ženie sa na ňu.*)

Ja že spím s Nemcami...?!

TULÁK (*zadrží ju*). No a nespíš...?

MARIKA (*vytrhne sa*). Čo som vám urobila...? (*Zamretým hlasom, slzy.*) Prečo... prečo si to o mne myslíte...?

ŠUSTEK. V každom prípade... (*Uvedome-lo.*) Po vojne bude nový život...! A také ženy, ako vy, slečinka — budú zrušené!

TULÁK. Dúfam, že aj takí muži.

ŠUSTEK. Akí muži...?

TULÁK. Ako vy. Takí posraní. Čo jej už nedáte pokoj! (*Odpluje.*) Doboha s takým chlapom, čo sa chce zachrániť pod ženskou sukňou...!

ŠUSTEK. V tejto pivnici už nie sú ženy, ani chlapi... Tu sú iba rukojemníci...! A major potrebuje jeden kus...! Jeden kus z desiatich...!

ONDREJ. Z deviatich, pán doktor!

ŠUSTEK. Sme desiaty, kamarát! (*Na Fanku.*) Aj toto dievča zaistili!

ONDREJ (*vzrušene*). Tak ja vám... ja vám čosi poviem...! Hlásim sa...! Sám od seba, dobrovoľne...!

FANKA. Dobrovoľne... ? (Úžas.) A prečo ty... ?

ONDREJ. Aby ťa neotravoval... ! Aby už neotravoval nikoho... !

TULÁK. Čo blaznieš... ? Ty pôjdeš na smrť... A on k švagrovi, dojesť zabíjačku... ! — — — Ach, ty chumaj!

ONDREJ. Neveríte, že by som...

TOMKO. Tak už dosť, Ondrej! Ani slova... !

ŠUSTEK. Krucifix... Nechajte ho dohovoriť... !

TOMKO (ľadovo). Počúvajte, pán doktor! Vy máte svoje deti — a ja mám svoje! (Postaví sa pred Fanku s Ondrejom.) Toto sú moje deti! (Hrozivo.) A radím vám — dajte im pokoj!

ŠUSTEK (hotový s nervami, brble). Ja... ja už nevydržím... Túto... túto neistotu... ! (Drží si hlavu, chodí hore-dolu. Zrazu zastane pred Starcom. Zo zeme vezme jednu z dotrhaných cigariet, zapáli si. A usadí sa zoči-voči Starcovi. Priškrteno.) Pozrite... pozrite... (Vyfukuje dym a meravo fixíruje Starca.)

MARIKA. Čo to robí... ? A čo sa tak díva... ? !

ŠUSTEK. Pozrite, aká stará... stará tvár...

(Starcova tvár v dyme. Meravá a bledá vyzerá ako mŕtva.)

MARIKA (hystericky). Nech sa už naňho nedíva... ! Nech sa tak nedíva... !

SUSTEK. Pán Terežčák, vy máte... (Tíško.) Sedemdesiatsedem...? Osemdesiat...?

STAREC (*vecne*). Sedemdesiatdva, pán doktor.

MARIKA. Fúj, že sa nehanbíte! (*Zhnusená.*) Viem, prečo tak hľadáte...! Viem, čo si myslíte...!!

SUSTEK. Chodte do čerta! (*Zúrivo.*) Ako môžete vedieť, čo si myslím...?!

MARIKA. Všetci si to myslíte...! Skoro všetci! Aby skapal tento starec... aby sa už pobral do psej matere! Aby sa prihlásil on — to si myslíte!

TOMKO. Mlčte, Mondoková! To si nikto nemyslí...! To si tu nikto nesmie myslieť!

STAREC (*ticho, rezignovane*). Ach, mne je to už jedno, pán učiteľ... Čože už ja... či dnes, či zajtra... či napozajtre... (*Márne, stratené gesto.*) To ako vieter chytá na grúni... Už som si požil, už sa mi nežiada... Ľudia zdiveli... zosodomčili sa... a svet... svet ochorel na motolicu... (*Trpko.*) Už si chcem oddýchnuť, pán učiteľ!
(*Ticho.*)

PANI. Vy... vy by ste si naozaj...

UHRÍK. Naozaj chceli... oddýchnuť...? :

STAREC. Iba za tou horou mi bude ľúto... (*Bezútešne.*) No, možno lepšie, keď sa už rozlúčime... už aj hora osmutnela, už je samá rana... samý hororub... rabujú,

nivočia bez rozumu... Iba dážd' v nej
plače... A moja duša... že si tam syna
viacej neuvidí... (*Pauza.*) Rád by som
už umrieť... Ale ešte nesmiem.

ŠUSTEK. Nesmiete... ?

STAREC. Ešte mám robotu. (*Pokorne.*) Syn
ma prosí...

TOMKO. Syn... ?

STAREC. Prosí ma... odkazuje... Očisti-
te moju pamiatku, otec... Potrescite
udavača... !

TOMKO (*dôrazne*). Váš syn je mŕtvy!
A jeho pamiatka čistá!

STAREC (*nepočúva*). Synova ruka ukazuje
na jednu tvár... (*Vizionársky.*) Vo snách
ju vidím... krivý, judášsky úsmev...
už poznám tú tvár... už ju len stret-
núť... A zabíť — — Až potom spo-
kojne zavriem oči...

BABICA. Ej, tvrdý ste, Šimon Terezčák!
Samé evanjelium... slovo božie, ale bo-
ha... boha vo vašom srdci niet! Iba po-
msta... nenávisť!

STAREC. Krv žiada krv — tak je napí-
sané!

BABICA. Vy ste z tých, čo chlapa zabijú
tak ľahko, ako ho spravia v posteli! (*Po-
búrene.*) Život nám visí na vlásku...!
A on túži zabíjať!

STAREC. Aj vy zabíjate... ! Ľudské plo-
dy... púčiky...

BABICA. Tak bežte, Terezčák, udajte

ma . . . ! (*Vzkypí starou nenávisťou.*) Vaša žena už pozná cestu . . . !

STAREC. Toto jedno nám do smrti neza-
budnete . . . o živnosť ste skoro prišli
vtedy . . . . (*Neúprosne, bez zľutovania.*)
Moja žena mala pravdu . . . zabíjať, trhať
púčiky . . . to je hriech . . . to je smrteľný
hriech . . . !

BABICA (*zlosťou bez seba*). To vravíte
vy . . . ? ! Vy, čo sa chystáte zabiť člo-
veka . . . ? !

STAREC. Musím . . . ! To je moja povin-
nosť. Syn ma o to prosí . . .

UHRÍK. Isteže, oko za oko . . . Taký je zá-
kon. (*Opatrne, úlisne.*) Len či už nie ste
pristaráy . . . na také veci? (*Neurčito.*)
Či . . . či by nebolo lepšie, keby to uro-
bil . . . niekto za vás . . . niekto mladší . . . ?

ŠUSTEK (*okamžite pochopí*). Trebárs nie-
kto, kto prežije túto noc . . . (*Akoby mi-
mochodom.*) Napríklad . . . no trebárs nie-
kto z nás . . .

TOMKO. Prestaňte . . . ! (*Zhrozený.*) Pre-
boha, o čom to hovoríte . . . ? ! Čo to od
neho chcete . . . ? !

ONDREJ. Nič inšie, len aby sa starec hlá-
sil na smrť . . . !

STAREC (*ľútostivo*). Škoda, že nemôžem . . .
nemôžem . . . Toto je otcova robota. (*Šus-
tekovi.*) Ak to urobia cudzí . . . bude to
vražda.

ONDREJ. Aká vražda . . . ? Nedajte sa vy-
smiať, dedo . . . ! Nič by neurobili . . . iba

vás oklamali...! (*Ako v zimnici.*) Oni potrebujú toho jedného... iba toho jediného... za každú cenu! Ach, hnusíte sa mi... hnusíte...! (*Zrazu sa rozbehne hore schodami.*)

FANKA (*zúfalo*). Ondřík...! Ondřík...!

TULÁK (*strhne ho zo schodov, zovrie do náručia*). Bože môj... ten chlapec by to naozaj urobil...!

ONDREJ (*šklbe sa, zimnične drmolí*). Áno, áno... prihlásim sa! Ja... ja som nevedel, že sú ľudia takí... takí podlí...!

TULÁK (*zviaza ho pevne*). Za koho sa chceš obetovať, ty blázon...?! Za takýchto babských chlapcov...?!

ONDREJ. Pust' ma...! (*Trhá sa, kričí.*) Nenávidím vás...! Hnusí sa mi táto pivnica... hnusí sa mi celý svet! Ten váš úbohý, farizejský svet...! Hnusí sa mi prosíť pána Fischla! Doboha aj s jeho majorom... načo sem prišli... choďte preč... choďte preč... dajte nám žiť...!

FANKA (*po chvíli, cez slzy*). Ja som nevedela, Ondrej... Že si taký... taký... (*Tulákovi.*) Už ho puste, prosím.

ONDREJ (*spustí sa na schodík, schúlený do kľbka; pre seba*). Ja... ja chcem byť človek... a nie... nie handra!

TOMKO (*do ticha*). Tohto chlapca ste už dohnali na pokraj zúfalstva... (*Ťažko sa ovláda.*) Hanbím sa za vás, páni!

SUSTEK. A čo my...? Naše zúfalstvo...? Žena... tri deti — to je vám nič...?

(Vrhne sa na ďalšiu roztrhanú cigaretu na zemi, roztraseno si ju pripáli.)

UHRÍK. Pol tretej a päť minút...! (Oborí sa na Tomka.) A vy len poučate, pán môj, ale robiť... urobiť neviete nič!

TOMKO. Pol tretej...? (Skleslo, bezmocne.) Azda požiadame o ďalšiu hodinu... Na rozmyslenie.

UHRÍK. Rozmýšľal... rozmýšľal...! Ale načo, doboha, načo...?!

TULÁK. Tak je. Rozmýšľal už netreba!

TOMKO (strmo). A vy vari viete, čo treba...?!

TULÁK. Iba jedno. Neprijať majorov návrh, odmietnuť — to treba!

UHRÍK (nenávisťne). Čo zasa chce... čo zasa chce...! Prečo odmietnuť?

TULÁK. Je to nedobrá návrh. Preto!

ŠUSTEK. Nedobrá...? Ten človek nie je normálny...! Deviatich sa zachránia!

TULÁK. Deviatich sa stanú vrahmi! Čo je na tom dobré...? (Na Ondreja.) Tento chlapec... Keby sme boli dovolili, aby vyšiel hore schodmi, tak sme všetci jeho...

ŠUSTEK (vyhrkne). Ale nad ránom... nad ránom by pustili deviatich...!

TULÁK. Deviatich vrahov...! Deväť vrahov dostane slobodu. A čo potom, pán doktor...? Vy by ste vedeli aj potom... spokojne žiť...? Takto, na cudzí účet... na cudzom hrobe? Na hrobe tohto chlapca, napríklad...?

(Ticho.)

TOMKO (*ustatým hlasom*). On má pravdu . . . A my to všetci dobre vieme.

TULÁK. A ten, kto sa im vydá do rúk . . .
Aj to viete, čo ho čaká . . . ?

UHRÍK (*stírpne*). Bitka . . . ? Mučenie?

ONDREJ. Neverím! Ten, kto sa prihlási, pôjde na smrť dobrovoľne. Čo by s ním ešte robili . . . ?

TULÁK. Neviem, čo. Ale viem, že vedia robiť všeličo. A nikdy nevieš, čo urobia . . . (*Vystrie ruky, vyvráti dlane.*) Tie tmavé bodky, to sú cigarety. Pomýlili si moje dlane s popolníkom. Asi skúšali, čo znesie naša rasa.

ONDREJ. Vydržali ste . . . Možno vydržím aj ja . . . (*Ticho.*) Som pripravený na všetko.

FANKA. Ondrej, preboha . . .

TULÁK. Neplač, dievča . . . Nevie, čo hovorí. Toho, čo sa prihlási, potom obeisia . . . Verejne, na výstrahu. Celé dni a noci sa bude kolísať na námestí . . . jazyk spuchnutý, čierny, vyplazený . . . (*Smutno.*) Aj na to si pripravený, chlapče . . . ? Kto si vezme na seba takú vinu . . . ?

TOMKO. Mlčte už! Nikto . . . !

ŠUSTEK. V poriadku . . . nikto! Nikto . . . !
Všetci sme takí dobrí . . . ach, takí dobrí . . . ! Ale čo ďalej . . . ? S tou našou dobrotou . . . ? (*Klepe na hodinky, kričí.*) Fischl bude presný . . . ! Čo mu povieme . . . ? !

TULÁK (*pre seba, zamyslene*). Proti násiliu má človek iba jednu šancu...

TOMKO (*čaká*). A tá šanca...?

TULÁK (*po chvíli, prsto*). Chlapec to povedal. Ostať človekom... nestáť sa handrou. Zachovať si dôstojnosť... A svoju ľudskú tvár.

UHRÍK. A smiem sa opýtať — čo mi to pomôže? Zachovám si tvár — a pridem o hlavu! (*Tulákovi, plný jedu.*) Bez tváre sa dá žiť — ale bez hlavy nie, ty blázon...!

ŠUSTEK (*Tulákovi*). Nie! Proti násiliu nemá človek nijakú šancu!

TOMKO. Nijaké násilie nie je trvalé... A napokon sa pohltí samo v sebe... a sebou samým, tak učia dejiny!

UHRÍK. Nepoučujte, kriste, nie ste v škole! (*Kričí.*) Nemáme čas...! O tri hodiny žijú...!

PANI. Ešte tri hodiny... možno sa ešte...

UHRÍK. Do rána sa už nič nestane! Je čas... chystať sa na to najhoršie!

ŠUSTEK. Aspoň ten jeden z nás.

TOMKO. A kto...? — — — Vy, pán doktor?

ŠUSTEK. Je nás tu desať, pán učiteľ...!

STAREC. Je napísané v evanjeliu sv. Matúša: A keď jedli, povedal: Amen, vravím vám, že jeden z vás ma zradí. (*Hlbokým, trpkosťou presýteným hlasom.*) Tak už nečakajme... nech sa slovo stane skutkom... Zraďme už jedného z nás...

Nech už deväť Judášov vydá nevinného...

ŠUSTEK. Svätý Matúš...! Evanjelium...!
(*Starcovi.*) Nevšimli ste si — je vojna,
človeče...!

TOMKO (*ostro*). Vy vediete túto vojnu,
pán doktor...?!

ŠUSTEK. Ja nič nevediem... ja som iba
obyčajný nadporučík v zálohe. No dobre
viem, že vojna sa nevedie v rukavičkách,
pán učiteľ...!

TULÁK. Vy že ste nadporučík...? (*Spraží
ho pohľadom.*) Tak sa držte ako dôstoj-
ník! Aby som sa za vás nemusel han-
biť...!

ŠUSTEK. Vy za mňa...? (*Zmätený.*) Tak
vy ste...

TULÁK. Áno, som vojak! (*Sarkasticky.*) Ak
to prežijeme, tak vás navrhнем na me-
dailu. — — — Za statočnosť — v zálohe.

ŠUSTEK (*spamätá sa*). Teda vojak... (*Oka-
mžite zupácky.*) A kde máte uniformu,
človeče...? Čo sa s ňou stalo...?

TULÁK. Čo vás do toho...?

ŠUSTEK (*opláca*). Ak to prežijeme... aby
sme sa nestretli na vojenskom súde...!
(*Pohrdavo všetkým.*) Tušil som, že je nie-
čím takým... Obyčajný vojenský zbeh,
dezertér...!

BABICA. Dezertér...? Chudák, a ja som
myslela, že bolševik!

ŠUSTEK. Možno aj to...!

TULÁK. Nie som dezertér. Ani bolševik.

Iba zajatý povstalecký vojak, čo ušiel z transportu do koncentračného tábora... keď už chcete vedieť všetko. (*Šustekovi.*) Na fronte, to je inšie... Ale v tejto pivnici nám nikto nedal rozkaz zabiť. Nikto! Ak si ho sami nedáme...!

ŠUSTEK. Jeden z nás — to je majorova podmienka! To je vlastne — majorov rozkaz!

TULÁK. Ten cudzí major nie je mojím veliteľom. A ani vašim, pán nadporučík!

UHRÍK. Držte hubu! Tri štvrté na tri...! (*Starcovi zúrivo.*) Ten váš kohút už začne spievať! O chvíľu je tu Fischl! Aby nám požičal svoj klobúk — to mu povieme? A aby osobne ráčil vytiahnuť jedno meno...?

TULÁK. Čo sa tak bojíš toho klobúka...? Možno to bude moje meno!

ŠUSTEK. Alebo moje...!

MARIKA. Možno to bude... ženské meno!

UHRÍK. Urobia to za nás, ak sa nedohodneme! (*Tulákovi.*) Aká to bude výhoda, človeče...?

TULÁK. Naše ruky ostanú čisté. Vrahmi budú oni.

UHRÍK. Ja nie som martýr... mučeník! Ja nemám na to postavu...! (*Zúfalo.*) Som len obyčajný holič... a chcem žiť... pracovať... holiť a strihať... a starať sa o tie všivavé ľudské hlavy!

TULÁK. Ale najväčšmi sa staráš iba o svoju.

ŠUSTEK. Ak odmietneme, major sa urazí,

stratí trpezlivosť... A dá zlikvidovať všetkých!

UHRÍK. Zomrú desiati — a nie iba jeden!

TULÁK. Ale nenarobia z nás ľudské handry...!

ŠUSTEK. Handry nie...! Ale mŕtvoly...!

UHRÍK (*na Tuláka, kričí*). On... on privoláva nešťastie...! On privoláva našu smrť...

TOMKO. Iba nechce, aby sme sa stali... spoluvinníkmi!

ŠUSTEK. Sami sa musíme rozhodnúť! Inej možnosti niet...!

[TULÁK. Človek nikdy nemá veľa možností... (*Pokorne.*) No vždy má aspoň jednu. (*Pauza.*) Ostať človekom.]

ŠUSTEK. Ako... človekom? Za každú cenu...?!

TULÁK. Áno. Za každú cenu.

UHRÍK. Počujete...? Za každú cenu...! (*Posadnutý strachom, nenávisťou.*) A viete, prečo tak vraví...? Jeho život už nemá nijakú cenu — preto! On je už stratený... a on to vie... on to vie! Je to človek na úteku... štvaná zver... keď ho chytia — je koniec! Len preto pohŕda životom... jemu už na ničom nezáleží! On už nemá čo stratiť...!

TULÁK (*vzkypí*). Prečo si myslíš, že nechcem žiť...? Ale nie na kolenách... nie na kolenách...! Nie po štvornožky ako pes...!

UHRÍK. Nie, nie, ty nechceš . . . ! Ty už nič nechceš . . . ! (*Nepričítne.*) Od prvej chvíle škodíš . . . ! Neveril si, že nám Fischl pomôže! A pomohol . . . ! Deviatí sa môžu zachrániť — ale ty to nechceš . . . ! Ty si ten bludár, čo vábi do záhuby . . . ty sa už černieš zemou, páchneš hrobom — ty si smrť sama . . . !

FANKA (*zúfalo*). Pán učiteľ! O päť minút sú tri . . . !

UHRÍK. O päť minút tri . . . ! (*Zrazu sa roztrasie krátkym, bláznivým smiechom. V akomsi podivnom křči. Alebo pomätení zmyslov. Vykrikuje.*) Ďakujte mi . . . ďakujte . . . ! Už viem, čo urobíme . . . ! Samo Uhrík už našiel cestu z tejto pivnice . . . a pre všetkých! Pre všetkých desiatich . . . !

PANI (*bez dychu*). Hovorte . . . ! Hovorte . . . !

UHRÍK. Stačí povedať . . . jedno meno!
A to je všetko . . . !

STAREC. Jedno meno . . . ?

TOMKO. Aké meno?

UHRÍK. Hocijaké! Nevidíte . . . ? (*Tajomné, trhané gestá.*) Celé mesto je proti nim . . . Ľudia pľujú, keď ich vidia . . . a nie každý, nie každý si vie držať jazyk na uzde! (*Už sa nekontroluje.*) Stačí, keď sa dohodneme na tom jednom mene . . . majorovi je to predsa jedno . . . on potrebuje iba jeden kus . . . jednu hlavu . . . (*Brutálne, víťazne.*) A tá hlava nemusí byť práve naša . . . !

TOMKO. To je všetko...? (*Štítivo.*) Ja som učiteľ. A nie udavač, ani špiceľ, Uhrík!

(*Ticho. Mrazivé a nesúhlasné.*)

UHRÍK. Prečo mlčíte...?! (*Kričí.*) Nechcete žiť...?! Zachrániť sa...?!

ŠUSTEK. Takto...? (*Sklamany.*) Choďte do čerta, človeče!

TULÁK. Najprv udal mňa... (*Pohrdavo.*) A koho chceš teraz, špinavec...?

ONDREJ. Hocikoho! Len aby sa zachránil!

UHRÍK. Chcem zachrániť všetkých...! (*Tulákovi.*) Ešte aj teba! (*Vzrušene krivká, presviedča.*) To jedno meno... to nie je nespravodlivé... to je spravodlivejšie ako meno niekoho z nás...! Koľko je takých, čo sa búria... nesúhlasia a nečusia... čo vyslovujú zakázané slová... spievajú zakázané piesne... po stenách píšu zakázané nápisy! Oj, poznám takých, čo sú schopní všetkého...! (*Ťažko dýcha.*) A my... my nevinní máme za nich trpieť...?

ONDREJ. Tí ľudia bojujú za našu vec...! (*Zlostne.*) A vy ste s kým...? S nami — či proti nám...?!

UHRÍK. Ja som sám... sám so sebou...! (*V zúfalej obrane.*) Človek má predsa právo nebyť s nikým...! Iba sám... sám so sebou...!

TULÁK (*ticho, zastretým hlasom*). Áno, presne toto chceli... Dostať nás až sem... Toto chce každé násilie... Aby bol člo-

vek iba sám so sebou . . . Osamelý, slabý, zlomený, zúfalý . . . Aby nestál . . . aby kľačal . . . plazil sa po zemi . . . Aby bol červíkom v hnoji. (*Uhríkovi.*) Aby bol ako ty.

UHRÍK. Si stratený . . . prečo chceš, aby sme skapali všetci! Zavadziasť . . . zavadziasť všetkým . . . ty si tá najväčšia prekážka! (*Zimnične.*) A nenadávaj, kriste, nenadávaj už . . . !

TULÁK. Nenadávam, iba ťa lutujem . . . Každý Judáš sa raz obesí. Alebo ho niekto zabije.

UHRÍK. Zabije . . . ? Kto . . . ?

TULÁK (*kruto*). Možno práve tí, ktorým chceš slúžiť . . . zapredať sa . . . Ktorým chceš udávať svojich, ty tchor!

UHRÍK (*nepríčetne*). Aby si . . . aby si už toľko . . . nenadával . . . !

(*Z preveseného učiteľovho kabáta bleskove vytiahne svoju britvu a bleskove zozadu sekne Tuláka do krčnej tepny.*)

BABICA. Ježišukriste . . . !

(*Človek, sediaci na schodíku, sa pomaly zrúti. V pivnici úžas, zdesenie, zmätok, Tomko, Šustek a Ondrej odnášajú Tuláka na posteľ v pozadí.*)

FANKA (*šokovaná*). Čo ste . . . čo ste to spravili . . . ?

UHRÍK (*nepríčetne jachce*). Ja . . . ja neviem . . . Bože môj . . . ! Veď ja . . . ja som nič . . . To len táto ruka . . . (*Zhrozene*

pustí britvu na zem.) Bože môj . . . ! Ako-
by . . . sama od seba.

TOMKO (*pri posteli*). Pomôžte, doktor . . . !
Preboha, robte niečo!

ŠUSTEK (*sklonený nad telom*). Už nič ne-
môžem, pán učiteľ . . .

BABICA (*zúfalo*). Kňaza . . . ! Preboha, za-
volajte kňaza . . . !

(*Starec zatlačí mŕtvemu oči, Tomko za-
kryje telo dekou. Babica sa prežehná,
ktosi zavzlyká. Pivnica je plná smrti.
Tomko ide k Uhríkovi.*)

TOMKO (*zoči-voči*). Zabili ste človeka!

UHRÍK. Nechcel som . . . ! Chcel som . . .
chcel som nás . . .

STAREC. Pššt . . . ! Počúvajte . . . ! (*Mera-
vo načúva, zahľadený kamsi do diaľky.*)
Počujete . . . ? Kohút spieva . . .

(*Hrobové ticho, nepočuť nič — ten spev
počulo iba Starcovo ucho.*)

(*Vizionársky.*) [Stalo sa, ako bolo napísa-
né . . . Prvej, než kohút zaspieval, si za-
prel . . . (*Uhríkovi.*) Zaprel si v sebe člo-
veka . . .]

(*Okolo Uhríka prázdno . . . pustý kruh.*)

UHRÍK. Iba zachrániť som chcel . . . (*Zú-
falé gestá.*) Teba . . . i seba . . . i vás . . .
i vás . . . nás všetkých . . . !

(*Všetci mlčia, zdesení, šokovaní. Nežne
zazvoní zvonček, otvorí sa dvere; v tem-
note zasvieti baterka, rýchle kroky,
o chvíľu sa zjaví muž v čiernom, pán
Fischl.*)

štvrtý výstup

FISCHL A PREDOŠLÍ

FISCHL. Dúfam, že som presný. A budem aj stručný: páchatela ešte nenašli... Hovoril som s majorom, naliehal, prosil, no bohužiaľ... Deviatich prepustí, toho desiateho nie.

TOMKO (*stroho*). To je v poriadku. Už sme sa dohodli.

FISCHL. Dohodli...? (*Bezfarebne.*) Ako... ste sa dohodli?

TOMKO. Návrh pána majora odmietame! (*Ticho.*)

FISCHL (*skleslo*). Tušil som to... Major však trvá na svojom... Na tej jednej osobe, pán učiteľ!

TOMKO. Áno, chápem.

FISCHL. Prosím vás... rozmyslite si to ešte! Viem, ten návrh je... (*Úpenlivo.*) Ale to, čo hrozí všetkým, je ešte krutejšie! Odmietnutie pochopí major ako urážku... protest... gesto solidarity...! A ja sa bojím, veľmi sa bojím, že potom... potom na toto... zbytočné gesto doplatíte všetci...!

UHRÍK. Nehovoril som...! Nehovoril som...!

FISCHL (*vytiahne veľký kľúč*). Pozrite... toto vám prinášam!

UHRÍK. Kľúč...? Aký kľúč...?

FISCHL. Od tejto pivnice. (*Nervózne,*

s *chvatom.*) Až svitne ráno... a vaša lehota vyprší, potom... potom ten jeden z vás si môže otvoriť dvere a... môže odísť! Všetko je dohovorené, pán učiteľ!

TOMKO. A potom... ?

FISCHL. Potom musí... utekať...

ONDREJ. Utekať... ?

FISCHL. Áno, utekať. (*Nehľadí na nikoho.*) Všetko je dohovorené... nikto mu neublíži... nijaké vypočúvanie... verejná poprava... nebude nič... vôbec nič... iba musí utekať a...

(*Zmlkne, nedopovie.*)

TOMKO. A nikto mu neublíži...! Bude iba — zastrelený na úteku. Tak... ?

FISCHL (*bez slova pristúpi k stolu, položí kľúč*). Preboha, prijmite ten kľúč, pán učiteľ...!

UHRÍK (*zrazu*). Pán Fischl... Ten kľúč je zbytočný!

FISCHL. Nie je zbytočný...! Neodmietajte! (*Kričí.*) Ten kľúč... to je majorov posledný ústupok...!

UHRÍK. Už je zbytočný...! Už nie sme desiat...!

FISCHL (*zmäteno*). Čože... ? Už nie ste... (*Zarazeno sa rozhliada.*) Ktosi chýba... a práve ten...

UHRÍK. Áno, práve ten...! Ten, čo ho nikto nepoznal! Ten, čo vás tak nenávidel... a čo neveril, že nám pomôžete...! Ale vy ste pomohli, pán Fischl!

FISCHL (*nič nechápe*). Čo je s ním...?

Kde je? Ušiel...?

UHRÍK (*gesto k posteli*). Tam je, pán Fischl.

(*Fischl podíde do úzadia, strpne, zhrozí sa, až teraz si uvedomí situáciu.*)

FISCHL. On je... on je už... (*Sníme klobúk, neschopný slova.*) Preboha, čo sa tu stalo...?

(*Nikto neodpovie, všetci mlčia.*)

FISCHL (*cúva od postele*). Čo... čo sa to stalo, pán učiteľ...?

TOMKO. Mňa sa na nič nepýtajte, prosím!

FISCHL (*ohromený*). To sa... to sa on sám...?

(*Ticho.*)

UHRÍK. Áno, sám... sám...! (*Chytí sa tejto šance, skríkne.*) Prečo mlčíte...?!

Pravdaže sám...! (*Fischlovi.*) Báľ sa, že nás budú mučiť... vypočúvať! Urobil si to sám... a asi vedel prečo!

FISCHL (*spamätá sa, vzrušene*). Ale to... to mení celú situáciu...!

PANI (*vydýchne*). Je to pre nás... dobré?

FISCHL. Absolútne, milostivá pani, absolútne! (*S veľkou úľavou, plný novej energie.*) Panebože! Stal sa zázrak... nečakaná náhoda...! Ručím vám za to, že o chvíľu budete voľní!

ŠUSTEK. Všetci...?

FISCHL. Všetci! Sám osud priniesol nečakané riešenie... a ja sa neváham priznať... (*predsa sa zháči*)... že... že to najpriateľnejšie! Major nebude trvať

na podrobnostiach, koniec koncov on potrebuje iba . . .

TOMKO. Iba jedno mŕtve telo. Iba jedného mŕtveho do hlásenia.

FISCHL. Nebude potrebovať nijaké údaje... vôbec nič. (*S chvatom.*) No pre každý prípad . . . Viete, kto bol ten človek?

TOMKO (*hrdo*). Bol to jeden z nás . . . Jeden z rukojemníkov!

FISCHL. To stačí . . . To bude stačiť!

UHRÍK. Spomínal, že . . .

TOMKO. Vy mlčte, človeče . . . ! (*Hrozivo.*)
Vy môžete povedať už len jedno!

UHRÍK (*nervózne Fischlovi*). Akýsi transport spomínal . . . do koncentračného tábora. A že sa mu podarilo ujsť!

FISCHL. Z transportu . . . ? (*Napäto.*) Nebol to náhodou nejaký . . .

MARIKA. Poviem vám, kto to bol . . . ! (*S nečakaným citom.*) Bol to . . . bol to skutočný chlap! Jediný chlap medzi nimi . . . ! (*Nenávistne.*) A ty, Uhrík, ty ba-ba . . . ty zbabelý všivák, ty . . .

UHRÍK (*cez zuby*). Nenadávaj a drž hubu, lebo . . .

MARIKA. Lebo ma podrežeš . . . ? No podrež aj mňa . . . ! Všetkých zabi, ty Judáš . . . ! (*Akoby až teraz padla na ňu celá hrôza, šok z vraždy, zimnične kričí.*) Judáš, Judáš, Judáš . . . ! On . . . on ho zabil, pán Fischl, táto sviňa! (*Zúfalo.*) Bože môj, ľudia prečo mlčíte . . . ? !

UHRÍK. Neverte, pán Fischl! Neverte tej kurve...!

FISCHL (*v úžase*). Je to... je to tak?

(*Pivnica mlčí. Iba Marika zaplače, vzlyká.*)

Je to pravda, pán učiteľ?

TOMKO (*zvesí hlavu, mlčí*).

UHRÍK. Pán Fischl, ja...

FISCHL. Vás sa nič nepýtam! Pán učiteľ, hovorte!

TOMKO (*je bledý a mlčí*).

FANKA (*ohromená*). Pán učiteľ... pán učiteľ, vy... vy mlčíte? A koľko... koľko rokov ste nás učili... deti, nikdy neklamte... vždy... vždy len pravdu...! A teraz mlčíte...?! (*Cez slzy.*) Ale ja nechcem, aby ste mlčali...!

TOMKO (*privinie ju k sebe*). Neplač, neplač... Chcel som, aby to povedal on sám! (*Obráti sa.*) Pán Fischl...

FISCHL (*pochopí všetko, zdesí sa*). Teraz už mlčte, pán učiteľ! Nikto ma nepoveril vyšetrovať...! Mňa... mňa nič nezaujíma... mne stačí... majorovi stačí... ten človek, čo tam leží...! (*Hryzie si peru.*) To stačí, rozumiete...?! Ja už nechcem vedieť nič...!

TOMKO. Spytovali ste sa. A ja odpoviem.

FISCHL. Preboha, mlčte! (*Zapcháva si uši.*)

Už mi nemáte čo povedať...!

TOMKO. Iba pravdu, pán Fischl. Áno, on ho zabil... Je hrozné, že sme mu v tom nevedeli zabrániť!

FISCHL. Nič som nepočul...! (*Kričí.*) Te-

raz nejde o pravdu, ale o vašu záchranu . . . ! Major už spí . . . a ja ho nezobudím, nič mu nepoviem! Až ráno . . . až ráno mu poviem, že je všetko v poriadku . . . že jeho podmienka je splnená . . . že vás už môže prepustiť! (Zúfalo.) Preboha, čo inšie mu môžem povedať . . . ? ! Nemôžem . . . nechcem . . . !

TOMKO (*dôstojne*). Povedzte, prosím, pánu majorovi . . .

ONDREJ (*skočí mu do reči, nezadržateľne*). Povedzte mu pravdu . . . ! Povedzte, že už tu vytiekla nevinná krv . . . ! A povedzte pánu majorovi . . . povedzte mu — nech ide do čerta . . . !

FISCHL (*zdeseno cúva na schody*). Bože môj, ľudia majte rozum! Nič som nevidel . . . nepočul . . . ! Bože môj, majte rozum . . . ! (*Beží hore schodmi, jeho baterka nervózne blíkoe, prudko zabúcha, dvere sa otvoria, počuť zvonček. A potom je ticho.*)

piaty výstup

DEVIATI

(*Starec stojí pri mŕtvom ako stráž; hľadá do prázdna.*)

STAREC. Keď chlap zabije . . . keď mu ošial zmúti rozum . . . a zlosť zalepí oči, to . . . to sa stáva . . . to nie je po prvý

raz . . . (*Temne.*) Ale ty si klamal, udával . . . ty si mŕtveho špinil.

UHRÍK. Chránil som nás! Aj zachránil . . . !

Teraz už netreba nič! Iba čakať na ráno!

STAREC. Aj pamiatku môjho mŕtveho syna takto špinili . . . ! A to sa neodpúšťa! (*Nadvihne dva prsty k prísaha.*) Prisahám, že ak sa z tejto pivnice dostanem, tak ťa odstrelím ako psa . . . !

UHRÍK (*okríkne všetkých*). A vy . . . vy mlčíte? Tento bláznivý starec nemá pravdu . . . !

(*Ticho.*)

FANKA (*túli sa k Ondrejovi*). Je mi zima . . .

Bojím sa, Ondrík . . .

STAREC. Mŕtvych sa neboj! (*Na Uhríka.*) Iba živých . . . !

UHRÍK (*zúrívo*). Nemá pravdu, nemá pravdu . . . ! Ráno pôjdeme domov . . . !

TOMKO (*ticho*). A ďalej budete strihať, holiť . . . . usmievať sa . . . A večer si ľahniete k žene, akoby . . . Akoby sa nič nestalo . . .

UHRÍK. Aj vy si ľahniete k žene . . . a ďalej budete učiť deti v škole . . . ! (*Krikom prehlúša vlastné svedomie.*) Kriste, všetci sa predsa vrátíme do svojho normálneho života . . . ! Neviem, prečo by som nemohol zasa n o r m á l n e žiť . . . !

TOMKO. Zabili ste človeka, Uhrík . . .

UHRÍK. A zachránil som deviatich . . . ! Aj vás, pán učiteľ . . . !

TOMKO. Celé mesto sa dozvie, ako sme sa... zachránili. (*Trpko.*) Keby som s vami súhlasil... už nikdy by som si nemohol sadnúť za katedru... pozrieť deťom do očí... Tie oči by boli smutné... prázdne...

UHRÍK. Tak teda... zomrieme všetci! (*Na Ondreja.*) Jemu sa nečudujem! Je mladý, je hlúpy, preto kričí... „povedzte pravdu majorovi... nech ide do čerta“, a tak ďalej...! (*Tomkovi.*) Ale vy... vy poznáte život a dobre viete, že dnes každému ide o jedno...! Vydržať.. prežiť... zachovať sa...! Človek má predsa iba jeden život!

TOMKO. Aj on mal iba jeden život! A vy ste mu ho...

UHRÍK (*zúfalo*). Čo sa stalo... to bolo to menšie zlo! To najmenšie zlo, pán učiteľ...!

TOMKO (*neúprosne*). Bola to obyčajná vražda, Uhrík.

PANI. Prosím vás... prosím vás! (*Tomkovi úpenlivo.*) Toho mŕtveho už nevzkriesime...! Jemu... jemu je to už predsa celkom jedno... čo urobia tí živí...!

UHRÍK. No konečne...! Konečne rozumné slovo!

ŠUSTEK (*ihneď pomáha*). Chápem vaše stanovisko, pán učiteľ... Pred našimi zrakmi násilne zahynul človek... Bože môj, koľko ľudí dnes hynie násilnou smrťou...! V tejto chvíli... v každej

hodine ... každý deň! A na svitaní máme násilne umrieť aj my ...! (*Naliehavo, sugestívne.*) A ja sa pýtam — prečo? Práve teraz, keď sa veci vyvinuli v náš prospech! Práve teraz budeme zrazu takí ... takí sentimentálni ...?

TOMKO (*trpko*). Sentimentálni ...?!

SUSTEK. Nerozumieme sa, prosím! (*Na Uhríka.*) Pochopiteľne, tento človek poniesie plnú zodpovednosť za svoj čin! Pred svojím svedomím — a po vojne, pochopiteľne, aj pred riadnym súdom. No pokiaľ ide o nás ostatných ...

UHRÍK (*posmešne ho preruší*), Ó, to zas nie ... pán doktor! Takto teda nie, pán farizej ...! Nijaké súdy nebudú ... nebude nič! Major mal jednu podmienku ... a Samo Uhrík má tiež svoju podmienku!

BABICA. Podmienku? Akú ...?

UHRÍK (*gesto na mŕtveho*). Bola to samovražda. Nikto z nás sa ho ani nedotkol. Budete mlčať — to je moja podmienka!

TOMKO. V tom prípade budeme ... spoluvinníkmi.

UHRÍK. Áno, áno ...! Spoluvinníci — to je to správne slovo! A tú hrču na svedomí ... tú hrču budeme mať všetci! Všetci, čo si mojou zásluhou zachránia život ...! (*Hlas sa mu lomí.*) Ľudia žijú aj s mlynským kameňom na duši ... Kristepane, dá sa žiť aj s hrčou ...! (*Ticho.*)

ONDREJ. S touto britvou... (*Kopne do britvy na zemi.*) Budete ešte... aj holiť?
BABICA (*zhrozená*). Ty si ho zabil... Tak ľahko, tak ľahko...

UHRÍK. Ja nie som taký...! Takto som ešte nikomu neublížil... A ani teraz som... Iba pichnúť som chcel...! (*Úporne buduje svoju obranu.*) On... on ma nenávidel... A ja jeho...! Bože môj, bolo to už v nás... On... on si privolával smrť! A zavadzal nám, zavadzal...!

ONDREJ. Vám, Uhrík! Nám nie...!

MARIKA. Takého som ešte nestretla. (*Lúto.*) A možno už nestretnem...

UHRÍK. Bol to nepriateľ! Kuvik, čo nám spieval o smrti...! Musel som... musel som ho odplašiť...! Bol taký... cudzí medzi nami... taký sám... taký zbytočný! Ani svoje meno nepovedal... nič... A mal také... čudné oči... čudné reči... spôsoby... (*Vzrušene sleduje akúsi temnú stopu.*) Ten transport... koncentračný tábor... aj... aj o rase čosi vravel — pamätáte? Nie, nie... to nebol zajatý povstalecký vojak...! To nebol vôbec vojak! (*Výkrik.*) Viete, kto to bol...? Bol to žid...!

ŠUSTEK. Žid...?

UHRÍK. Áno, áno...! (*S úľavou.*) Nebol krstený svätenou vodou — iba židovským nožom, ručím za to...!

TOMKO (*vybuchne*). A vašou britvou, Uhrík, vašou britvou...!

UHRÍK (*s chvatom, sugestívne*). Tie oči . . . tie reči . . . To len oni majú taký prebrúsený jazyk . . . takú bezočivosť! Spomnite si, ako urážal pána Fischla! To len žid tak nenávidí . . . a pohŕda každým, okrem seba . . . Bol tu taký sám . . . a nemal s kým držať . . . nuž držal iba sám so sebou . . . a proti nám!

BABICA. On . . . on sa predsa modlil!

UHRÍK. Klamal . . . !

ŠUSTEK. A žid by dnes predsa nemohol . . .

UHRÍK. Že ušiel — to mu verím! Z transportu . . . a či tábora! Ale nie ako vojak . . . bol to len jeden žid!

TOMKO (*hrozivo*). A čo, keď bol . . . ? ! Čo, keď bol žid . . . ? !

UHRÍK. Božechráň, ja proti nim nemám nič . . . vôbec nič! Aj dobrí zákazníci, aj . . . (*Pokrčí plecom.*) No predsa je to istý rozdiel . . . Predsa len to nebol — našinec . . . !

TOMKO. Aký rozdiel . . . ? ! (*Už sa neovláda.*) Nesedel tu s nami . . . ? ! Nečakali sme tu spolu . . . ? Nehrozil nám spoločný osud . . . ? A napokon ho nezmárnili tí cudzí, iba jeden . . .

UHRÍK. Nekričte, pán učiteľ . . . na mňa nie! Ja predsa nemám na svedomí všetkých židov . . . ! Od vekov ich ktosi bije . . . katuje . . . likviduje . . . prečo sa chcete vyvršiť práve na mne . . . ? ! O jedného žida viac alebo menej, na tom dnes už nikomu . . .

TOMKO. O jedného človeka . . . ! O jedného človeka . . . ! !

UHRÍK. Nechcel som zabiť! A netušil som, že bol žid . . . ! (*Kričí.*) Ale nemôžem za to . . . jednoducho nemôžem . . . že tá hrča . . . tá hrča na svedomí, že je zrazu oveľa menšia . . . !

TOMKO. Chcete, aby bola menšia . . . !
Len preto vymýšľate, že bol žid!

UHRÍK. Mám vám dokázať . . . ? (*Zrazu.*) Môžem! To sa predsa pozná . . . to sa pozná! (*Náhľivo odkríva k posteli, k mŕtve-
mu telu. Učiteľ ho schmatne za kabát.*)

TOMKO. Vy . . . vy chcete . . . prezerať mŕtveho . . . ? ! (*Udrie. Po tvári. A z celej sily. Pauza. Zadychčano mrmle.*) Prepáčte . . . Ešte . . . v živote som ešte neudrel dospelého . . . Ale to, čo ste chceli urobiť . . .

UHRÍK (*otrasený, zúfalo*). Chcel som iba . . . obzrieť jeho ruku, či . . . či nemá číslo na zápästí, nič inšie . . . !

TOMKO. Zabili ste človeka. (*Vyčerpaný.*)
Nech to bol ktokoľvek, vaša vina bude rovnaká!

(*Starec sa vynorí z kúta od mŕtveho. Pomaly k Uhríkovi.*)

[STAREC (*neúprosne*). Iškariotský zradil pána . . . zabil ho bozkom svojím judášskym . . . A potom horko zaplakal. Odišiel a obesil sa.]

UHRÍK. Čo to vraví . . . čo to vraví! (*S hrô-*

zou.) Nech mi dá pokoj...! Ten starec je šialený...!

STAREC. Už ťa neoslovím. Už len jedno ti poviem. (*S gestom na stôl.*) Vezmi ten kľúč. — — — Je tvoj...!

UHRÍK. Môj...? Prečo môj...?

[STAREC. Krv žiada krv... Tak je napísané.]

UHRÍK (*námesačne sa blíži k stolu*). Môj kľúč...?!

STAREC. Viem, že ho nevezmeš. Viem, že nie si chlap!

(*Uhrík vezme kľúč, zovrie ho v ruke... vzápätí pustí, ako čoby páľil; kov zazvoní o stôl.*)

UHRÍK. Pán učiteľ... aj vy si myslíte? (*Zamrie mu hlas.*) Že ten kľúč... patrí mne...?

TOMKO (*mlčí*).

UHRÍK (*čoraz zúfalejšie*). Tetka Babjačka...? — — — Pán doktor...? (*Uhrík sa mocní panika. A strach. Z toho mlčania v pivnici. Strach — a potom zlosť.*) Pozrime, ako čušia... ako striehnu... ako krkavci! Ako tíško čakajú... čo urobí Samo Uhrík! (*Úsmev, krč.*) A čo, keď ten kľúč... naozaj vezmem? Napríklad len preto... aby ani vaše svedomie nebolo v poriadku...?

TOMKO. Nikto od vás nič nechce! (*Starcovi.*) Nikomu nemáte právo dávať ten kľúč...!

STAREC. Napísané je, že krv...

TOMKO (*ostro*). My môžeme súdiť... ale nie odsúdiť!

UHRÍK (*v akejsi krutej samoľúbosti*). Správne, pán učiteľ, správne! Samo Uhrík sa vždy súdi sám... každý si je najlepším sudcom...! (*Iným hlasom.*) Pozrimeže... akí to nevďační ľudia...! (*Na Starca.*) Dáva mi kľúč... a prisahal, že ma zmárni... (*Na Šusteka.*) A tento mi zasa po vojne hrozí súdmi...! (*S narastajúcou sebaľúbsťou.*) Ej, Uhrík, Uhrík... možno lepšie, keď ťa zmárnia cudzí, ako svoji... Holič, zastrelený na úteku... Samko Uhrík, najlepší frizér v meste... Človek, ktorý po celý život statočne žil... statočne pracoval... až kým neprišli tieto všivavé časy...?

TOMKO (*pochopí*). Uhrík, spamätajte sa...!

UHRÍK. Nie, vy ma ešte nepoznáte...! Iba Samo Uhrík pozná sám seba...! (*Hlas sa mu zachveje.*) Ach, áno, vždy sa bál... vždy sa hrbil, krčil... vždy ho ktosi... čosi... pripúčalo k zemi... (*Cez slzy.*) No ešte má... ešte má silu... vystrieť sa... aspoň raz v živote sa vystrieť... oj, aj Uhrík je chlap, nie ba-ba...! (*Zastane nad mŕtvym, drsno.*) A ty prepáč, bratku... Uhrík si vždy zaplatil dlžobu! (*Zrazu sa zvrtné k živým, hrdo.*) Viem, že ten kľúč je môj a prijímam ho. Ale jeden z vás... jeden z vás mi ho musí podať...!

(*Nikto sa nepohne.*)

No čo je, zbabelci...? Neposlúžite mi...?

STAREC (*rázne vykročí k stolu podaf mu kľúč*).

TOMKO. Terezčák...! Ani krok! (*Vzrušene.*) Ten kľúč... Nikto vám ho nepodá, Uhrík!

UHRÍK (*mrmle*). No dobre... aj tak dobre... (*Pomaly, s akousi nečakanou dôstojnosťou ide k stolu. Neprítomne.*) náš starý otec mali takýto kľúč... Od záhradnej bránky... (*Schytí kľúč, rýchlo odchádza. Na prvých schodoch.*) Povedzte doma, že... že sa za mňa netreba hanbiť! (*Pauza.*) Alebo... nevravte nič. Zbohom! (*Náhľivo kríva hore schodmi.*)

BABICA. Ježišukriste...!

FANKA. Nie... nie...! Pán učiteľ, takto nie...!

TOMKO (*uteká k schodom*). Uhrík...! Vráťte sa! Ihneď sa vráťte!

(*Uhrík už nevidno, už je hore v temnote, už počuť len jeho drsný — a teraz aj pokorný hlas.*)

UHRÍK. Už vás trápi svedomie...? Ach, aspoň viete, že ho máte...!

(*Kľúč zaškripace v zámke, dvere sa otvoria, posledný raz zaspieva zvonček. Potom kroky, utekajúce, vzdalujúce sa neviditeľnou chodbou. A zrazu zvonku — už kdesi na ulici — ostrá krátka dávka samopalů. A potom ticho. A skamenení ľudia v pivnici.*)

STAREC (*do ticha, tvrdo*). Nie... jeho
nie... (*Na nehybné telo Tuláka.*) Iba
tohto človeka mi je ľúto...

ONDREJ. Ani nevieme, kto to bol...

TOMKO (*ticho*). Bol to pútnik na ceste...
(*Zahľadí sa hore do tmy schodov — na
poslednú cestu Uhríka.*) Boli to naši...
bratia... Naši nešťastní ľudskí bratia...

O p o n a.